

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби
статистики України

28.12.2012 № 546

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОСІБНИК
ЗІ СТАТИСТИКИ
ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ

Київ-2012

Розробка Методологічного посібника зі статистики зовнішньої торгівлі товарами зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення методології ведення статистики міжнародної торгівлі товарами з урахуванням нових тенденцій у сфері міжнародної торгівлі.

У Методологічному посібнику зі статистики зовнішньої торгівлі товарами наведено основні методологічні засади формування статистики зовнішньої торгівлі товарами України з окремими прикладами та роз'ясненнями.

Посібник підготували працівники науково-проектного інституту статистичних технологій НТК статистичних досліджень:

Леснікова М.В. – к.е.н., с.н.с., завідувач відділу методології проектування статистичних технологій;

Микитенко М.Т. – к.т.н., с.н.с. відділу методології проектування статистичних технологій;

Пономаренко К.О. – пров. економіст відділу методології проектування статистичних технологій

та фахівці департаменту статистики торгівлі Державної служби статистики України:

Фризоренко А.О. – директор департаменту статистики торгівлі;

Матроніч Л.М. – заступник директора департаменту статистики торгівлі-начальник відділу статистики зовнішньої торгівлі товарами;

Коркішко Л.В. – заступник начальника відділу статистики зовнішньої торгівлі товарами;

Товстун О.Б. – головний спеціаліст-економіст відділу статистики зовнішньої торгівлі товарами.

За допомогу у створенні методологічного посібника автори висловлюють особливу подяку Чернишовій С.В., колишньому заступникові директора департаменту статистики торгівлі-начальнику відділу статистики зовнішньої торгівлі товарами Держкомстату України.

ЗМІСТ

Перелік скорочень	4
Передмова.....	5
1. Загальні положення	6
2. Основні терміни та поняття.....	7
3. Джерела формування даних статистики зовнішньої торгівлі товарами, облік товарів	13
3.1. Сфера охоплення даних статистики зовнішньої торгівлі товарами.....	15
3.2. Система торгівлі.....	23
3.3. Класифікації товарів	26
3.4. Визначення вартості товару в зовнішній торгівлі	31
3.5. Кількісний облік товарів у зовнішній торгівлі	34
3.6. Країна-партнер.....	36
3.7. Спосіб перевезення товарів.....	41
4. Якість даних і метадані	42
4.1. Поширення даних	50
5. Розрахунок індексів у зовнішній торгівлі товарами	54
Додатки.....	60
А. Умови поставки товарів. Вибірка з офіційних правил тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати	59
Б. Приклади розрахунку індексів у зовнішній торгівлі товарами	67
Список використаних джерел	73

Перелік скорочень

- ВМД – Вантажна митна декларація.
ВМО – Всесвітня митна організація.
ГС – Гармонізована система кодування товарів.
КВЕД – Класифікація видів економічної діяльності.
МСТК – Міжнародна стандартна торгова класифікація.
КСПОВО – Класифікатор системи позначень одиниць вимірювання та обліку.
СОТ – Світова організація торгівлі.
УКТЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності.
ШЕК – Класифікація за широкими економічними категоріями.

Передмова

Методологічний посібник зі статистики зовнішньої торгівлі товарами (далі – Посібник) підготовлений у рамках виконання загальної роботи Державної служби статистики України з адаптації міжнародних рекомендацій і стандартів у галузі статистики на виконання заходів Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 413-р.

Мета створення Посібника – надати переглянуті рекомендації, концепції та визначення, що торкаються питань статистичного обліку експорту та імпорту товарів в Україні, класифікацій, джерел формування та сфери охоплення даних щодо зовнішньої торгівлі товарами, визначення вартості товарів. Окрема увага приділяється методології розрахунку індексів середніх цін, фізичного обсягу та умов торгівлі в зовнішній торгівлі товарами з наведенням відповідних прикладів.

Посібник складається з передмови, п'яти розділів, додатків та переліку використаної літератури. Наведений у Посібнику перелік термінів узгоджується з чинним законодавством.

Посібник призначений для практичного використання працівниками органів державної статистики всіх рівнів, а також можуть бути корисні фахівцям міністерств, інших органів виконавчої влади, наукових організацій і установ, інших зацікавлених користувачів.

1. Загальні положення

У Посібнику викладені основні правила та методи формування статистики зовнішньої торгівлі товарами України, які встановлюють порядок збирання, опрацювання й аналізу статистичної інформації, що характеризує явища та процеси економічного життя України та її регіонів.

Посібник ґрунтується на нормах Митного кодексу України [16], законів України “Про інформацію” [3], “Про державну статистику” [2], “Про зовнішньоекономічну діяльність” [1], постанови Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1432 “Про складання звітнього зовнішньоторговельного балансу України” (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 29.06.2011 № 696 (696-2011-п) та від 29.02.2012 № 158 (158-2012-п)) [4], постанови Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 № 517 “Про складання платіжного балансу України” [5], Положення про Державну службу статистики України, затвердженого Указом Президента України від 06.04.2011 № 396/2011 [13], наказу Держкомстату від 29.12.2009 № 498 “Про затвердження структури плану статистичного спостереження та глосарія до нього” [7].

Під час розробки Посібника було враховано методологічні рекомендації, викладені в таких виданнях:

- Керівництво з індексів цін експорту та імпорту. Теорія та практика, (Організація Об’єднаних Націй, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку), 2009 р. [10].
- Статистика міжнародної торгівлі товарами: концепції та визначення, 2010 рік (Статистичний відділ Організації Об’єднаних Націй), 2011 р. [9].
- Статистика міжнародної торгівлі товарами: Керівництво для упорядників (IMTS 2010-СМ), Проект (Статистичний відділ Організації Об’єднаних Націй), 2012 р. [8].

2. Основні терміни та поняття

Для цілей цього Посібника терміни вживаються у тлумаченнях, визначених Глосарієм до плану статистичного спостереження [7], чинним законодавством України та міжнародними рекомендаціями [8; 9; 10] з урахуванням особливостей національної статистики.

Адміністративні дані – дані, отримані на підставі спостережень, проведених органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами відповідно до законодавства та з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, віднесених до їх компетенції.

Безмитна торгівля – це митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних і водних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Відмова на користь держави – це митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь.

Вільна митна зона – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозяться на територію вільної митної зони та вивозяться з цієї території за межі митної території України зі звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозяться на територію вільної митної зони із оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання.

Декларант – юридична чи фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.

Декларація – вантажна митна декларація (далі – ВМД) – письмова заява встановленої форми, що подається митному органу на паперовому носії або як електронний документ (електронна ВМД) і містить відомості про товари та транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України, митний режим, у який вони заявляються, а також іншу інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування та сплати податків, зборів та інших платежів.

Економічна територія – це територія, що знаходиться під ефективним економічним керуванням будь-якого одного уряду.

Експорт (експорт товарів) – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без

вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Експорт (остаточне вивезення) – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення.

Знищення або руйнування – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищуються або приводяться у стан, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що здійснюється як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Імпорт (випуск для вільного обігу) – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, установлених законами України на імпорт цих товарів, та виконання всіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України.

Імпорт (імпорт товарів) – купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з увезенням або без увезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Компенсуюча продукція – продукція, отримана в результаті обробки, переробки або ремонту товарів, щодо яких передбачено використання режиму внутрішньої переробки, або продукція, отримана за кордоном в результаті обробки, переробки або ремонту товарів, щодо яких передбачено використання режиму зовнішньої переробки.

Конфіденційна інформація – статистична інформація, яка належить до інформації з обмеженим доступом і знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні окремого респондента та поширюється виключно за його згодою відповідно до погоджених з ним умов.

Матеріальні ресурси країни – ресурси, розміщені на її економічній території та приналежні як резидентам, так і нерезидентам.

Митна територія – це територія, на якій діє митне законодавство учасника угоди.

Митне оформлення – виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення.

Митний контроль – сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своїх повноважень і з метою забезпечення додержання норм законів та інших нормативно-правових актів з питань державної митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку.

Митний склад – це митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Митні режими. З метою застосування законодавства України з питань державної митної справи запроваджуються такі митні режими:

- 1) імпорт (випуск для вільного обігу);
- 2) реімпорт;
- 3) експорт (остаточне вивезення);
- 4) реекспорт;
- 5) транзит;
- 6) тимчасове ввезення;
- 7) тимчасове вивезення;
- 8) митний склад;
- 9) вільна митна зона;
- 10) безмитна торгівля;
- 11) переробка на митній території;
- 12) переробка за межами митної території;
- 13) знищення або руйнування;
- 14) відмова на користь держави.

Нерезиденти:

а) юридичні особи, утворені відповідно до законодавства інших держав, які здійснюють свою діяльність за межами України, а також їх відокремлені підрозділи з місцезнаходженням на території України, які не здійснюють господарську діяльність відповідно до законодавства України;

б) розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи, інші офіційні представництва іноземних держав та міжнародних організацій, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;

в) фізичні особи: іноземці та особи без громадянства, громадяни України, які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, які тимчасово перебувають на території України.

Переробка за межами митної території – це митний режим, відповідно до якого українські товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці за межами митної території України без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови повернення цих товарів або продуктів їх переробки на митну територію України у митному режимі імпорту.

Переробка на митній території – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови подальшого реекспорту продуктів переробки.

Реекспорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Резиденти:

а) юридичні особи, які утворені та провадять свою діяльність відповідно до законодавства України, з місцезнаходженням на її території, а також їх відокремлені підрозділи за кордоном, що не здійснюють господарської діяльності;

б) дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет;

в) фізичні особи: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які мають постійне місце проживання в Україні, у тому числі ті, які тимчасово перебувають за кордоном.

Реімпорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, установлених законами України на імпорту цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Статистична територія – це територія країни, стосовно до якої здійснюється збір даних, тобто ввезені на статистичну територію або вивезені з неї товари повинні враховуватись у статистиці зовнішньої торгівлі.

Статистичне спостереження – планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів, шляхом їх реєстрації за спеціальною програмою, розробленою на основі статистичної методології.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в Україні – це суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність в Україні. Згідно з Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність” до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності належать:

– фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

– юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських

товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні дома, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та ін.), у тому числі юридичні особи, майно та (або) капітал яких повністю перебувають у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

– об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

– структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

– спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України;

– інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

Тимчасове ввезення – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Тимчасове вивезення – це митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Товар – будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі).

Товари у вільному обігу – це товари, які можуть реалізовуватися без будь-яких митних обмежень.

Товарна група – група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів.

Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома митними органами України або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Транспортні засоби – будь-які засоби повітряного, водного, залізничного, автомобільного транспорту, що використовується виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України.

Українські товари – товари:

а) які повністю отримані (вироблені) на митній території України та які не містять товарів, увезених із-за меж митної території України. Товари, повністю отримані (вироблені) на митній території України, не мають митного статусу українських товарів, якщо вони отримані (вироблені) з товарів, які не перебувають у вільному обігу на митній території України;

б) ввезені на митну територію України та випущені для вільного обігу на цій території;

в) отримані (вироблені) на митній території України виключно з товарів, зазначених у підпункті “б”, або з товарів, зазначених у підпунктах “а” і “б” цього пункту.

Уповноважена особа (представник) – особа, яка на підставі договору або належно оформленого доручення, виданого декларантом, наділена правом вчиняти дії, пов’язані з проведенням митних формальностей, щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення від імені декларанта.

3. Джерела формування даних статистики зовнішньої торгівлі товарами, облік товарів

Державні статистичні спостереження зі статистики зовнішньої торгівлі товарами здійснюються на основі даних, що містяться у ВМД, письмових відомостях про переміщувані громадянами через митний кордон України товари та транспортні засоби (Держмитслужба), а також статистичних звітів підприємств і організацій України по товарах, що не підлягають митному декларуванню.

Облік товарів здійснюється на момент, коли вони ввозяться у межі або вивозяться за межі економічної території країни.

У митній статистиці зовнішньої торгівлі України облік увезення та вивезення товарів при водних, залізничних, автомобільних, повітряних перевезеннях ведеться за датою оформлення ВМД і письмових відомостей про переміщувані громадянами через митний кордон України товари та транспортні засоби.

Національним митним органам надано право переконуватись у точності інформації, що міститься у ВМД, з використанням різних засобів, включаючи перевірку товарів і будь-яких інших довідкових документів. Існує *спрощена* та *детальна* перевірка.

При проведенні *спрощеної* перевірки митні органи здійснюють підрахунок кількості упаковок, співставлення маркування товарів, порядкових номерів та відповідність опису товарів їх наявному складу. При *детальній* перевірці проводиться ретельний огляд товарів для максимально точного визначення їх складу, кількості, тарифного класу, вартості та, при необхідності, країни походження.

Довідкові документи для підтвердження або перевірки даних, заявлених у декларації, – це ліцензії на імпорт, документальні свідоцтва походження товарів, медичні або фітосанітарні сертифікати, комерційні рахунки-фактури та транспортні документи.

Якщо декларант у момент подання декларацій не в змозі надати всю необхідну інформацію, митні органи можуть прийняти попередню або неповну декларацію та випустити товари за умови, що декларант надасть інформацію, якої не вистачає, пізніше, але в межах визначеного національним законодавством терміну. Проте включення їх обсягів у базу даних для обробки та формування інформації зі статистики торгівлі відбувається тільки після заповнення повної декларації. У випадку надання декларації після випуску товарів дані, що містяться в таких деклараціях, включаються в щомісячні статистичні звіти відповідно до тих місяців, у яких товари фактично були ввезені на економічну територію тої чи іншої країни або вивезені з цієї території. Для встановлення цього часу при необхідності використовується інформація зі звітів підприємств.

У випадках періодичного подання декларацій, коли товари часто імпортуються (експортуються) тією ж самою організацією/особою, митними органами дозволяється подання єдиної декларації на товари для охоплення

всіх імпорتنих/експортних операцій, здійснюваних особою за визначений обліковий період часу. Зазначена преференція може бути надана, якщо компанія/особа правильно веде облік торговельних документів та якщо є можливість у разі необхідності застосовувати засоби контролю. Митні органи мають право вимагати від декларанта підготувати в час фактичного перетину товарами кордону комерційний або офіційний документ, такий як рахунок-фактура, транспортна накладна, або документ про відправлення вантажу тощо, що буде містити основні дані про відповідний вантаж. Такі документи періодично переглядаються для того, щоб мати можливість відносити ту чи іншу торгову угоду до відповідного місяця (зважаючи на час перетину кордону), особливо у тих випадках, коли торгова угода велика за вартістю (обсягом) або коли обліковий період для повідомлення інформації торговим підприємством не співпадає з періодом, який використовується у статистичній звітності (яким є календарний місяць). Усі ці норми викладені в Митному кодексі України [16].

Моментом експорту (імпорту) товарів, що не підлягають митному декларуванню, вважається дата оформлення приймально-здавального акта або дата платіжного документа на зазначені товари.

Облік товарів, переміщуваних трубопровідним транспортом (нафта, нафтопродукти, вода, аміак та ін.), здійснюється у зв'язку з особливістю їхнього декларування на дату останнього транспортного документа, а для природного газу – на дату останнього дня місяця, в якому здійснювалося митне оформлення товару.

Ураховуючи особливості декларування товарів, що переміщуються стаціонарними засобами, Держстат України проводить таке коригування інформаційного масиву даних ВМД:

– з природного газу коригування проводиться на основі щомісячних довідок енергетичних компаній щодо експорту-імпорту зазначеного товару;

– з імпорту нафти сирової коригування проводиться на основі щомісячних довідок про імпорт нафти в Україну в розрізі країн-постачальників у натуральному вираженні на основі інформації нафто- та газоенергетичних компаній.

Крім цього, здійснюється збір інформації за такими формами державних статистичних спостережень:

1) щомісячно – ф. № 5-ЗЕЗ “Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування” [11].

Звіт надають усі резиденти України, які самостійно здійснюють експортно-імпорتنі операції з товарами, що не проходять митного декларування. До товарів, що не проходять митного декларування, належать:

– риба та всі види морепродуктів, що продані з українських (або зафрахтованих Україною) суден за кордоном, у тому числі й на іноземні судна, які перебувають у територіальних водах іноземних держав або у відкритому морі;

– товари, видобуті з дна у відкритому морі та реалізовані нерезидентам або придбані в них (якщо на них не оформлено українську вантажну митну декларацію);

– ввезені до держави риба та інші морські продукти, здобуті в територіальних водах іноземних держав за умовами концесії (якщо на концесійні товари не оформлялась українська вантажна митна декларація);

– товари, передані в оренду строком на 1 рік і більше (якщо на них не оформлено українську вантажну митну декларацію), проставляються у звітності за повною вартістю орендованого товару на момент ввозу (вивозу) - наприклад: морські, риболовецькі судна, транспортні засоби, газо- і нафтобурильні вишки та інше устаткування, що діє на території країни більше ніж 1 рік;

– переливи електроенергії загальною електромережею (якщо на них не оформлено українську вантажну митну декларацію);

– інші товари, на які не оформлено вантажну митну декларацію, якщо їх вартість перевищує суму вартісного порогу, встановленого національним законодавством.

2) Щоквартально – ф. № 14-ЗЕЗ “Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів та членів екіпажу” [12].

Звіт надають усі транспортні компанії, агентства, товариства й усі підприємства, організації та установи України, які здійснюють придбання (продаж) у морських, річкових портах, аеропортах, на залізничних, автобусних міжнародних вокзалах і заправних станціях товарів, необхідних для технічного забезпечення й експлуатації транспортних засобів (суден, літаків, поїздів, вантажних і легкових автомобілів тощо), а також товарів, необхідних для забезпечення потреб пасажирів та членів екіпажу (бортове харчування, товари першої потреби та довготривалого користування, медикаменти та інше). При складанні звіту використовуються локальні коди:

01 – товари для технічного забезпечення та експлуатації транспортних засобів (дизельне паливо, бензин, мазут, мастило, вода та інші);

02 – продовольчі товари (товари, придбані для забезпечення харчування пасажирів та членів екіпажу);

03 – непродовольчі товари (товари першої потреби та довготривалого користування, медикаменти та інші).

3.1. Сфера охоплення даних статистики зовнішньої торгівлі товарами

Сфера охоплення міжнародної статистики торгівлі товарами визначається *загальними та специфічними принципами*. У той час як загальні принципи є універсальним правилом, специфічні формулюються для підтвердження або уточнення порядку статистичної обробки даних окремих

категорій товарів, для яких застосування лише загальних принципів не є достатнім у зв'язку з:

- специфічними особливостями товарів;
- специфікою або складністю торговельної операції;
- практичними міркуваннями відносно збору даних.

Загальний принцип

Відповідно до загального принципу в статистиці міжнародної торгівлі товарами враховуються всі товари, які збільшують запаси матеріальних ресурсів країни або зменшують їх у результаті ввозу (імпорту) у межі або вивозу (експорту) за межі її економічної території.

Під межами статистичного спостереження розуміється статистичний поріг, тобто таке мінімальне значення вартості, ваги, інших показників, що характеризують переміщувані товари, нижче якого вони не враховуються в статистиці зовнішньої торгівлі.

Статистичному спостереженню підлягають товари, митна вартість яких перевищує суму, що встановлена національним законодавством для письмового декларування товарів митним органам.

Товари при перетині кордону класифікуються відповідно до товарної класифікації, що діє на території держави, при цьому вказуються вартісні та кількісні показники, а також зазначається країна-партнер і вид транспорту.

Товари, які переміщуються транзитом через митну територію України, тимчасово ввозяться або вивозяться з неї (за винятком товарів, призначених для внутрішньої або зовнішньої переробки), не поповнюють і не скорочують запасів матеріальних ресурсів України і не підлягають включенню в статистику зовнішньої торгівлі товарами.

Специфічні принципи

Специфічні принципи містять роз'яснення щодо певних категорій товарів, а саме що ці товари:

- підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами;
- не підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами;
- ураховуються окремо для розрахунку узагальнених показників імпорту й експорту з метою складання національних рахунків і платіжного балансу.

Окремі категорії товарів, що підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами, становлять особливий інтерес для користувачів, такі товари не тільки включаються в статистику у відповідні класи товарної класифікації, але й окремо враховуються шляхом кодування в аналітичних цілях.

Категорії товарів, що підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами

1. *Немонетарне золото* – це золото, що не є резервним або фінансовим активом держави. До немонетарного золота відноситься все золото, що не входить до категорії монетарного золота (монетарне золото – золото, що

знаходиться у власності органів кредитно-грошового регулювання). Немонетарне золото може бути у формі злитків (тобто золото в злитках приймає форму монет, злитків або брусків із чистотою не нижче 995/1000), золотий порошок і золото в іншій необробленій або напівобробленій формі. Коштовності, годинники тощо, що містять золото, не належать до категорії немонетарного золота та відносяться до відповідної категорії товарів.

2. *Банкноти, цінні папери і монети, що не знаходяться у грошовому обігу.* Ця категорія включає банкноти, цінні папери і монети, які не випущені в обіг або вилучені з обігу. Вони розглядаються як товари, а не фінансові інструменти та повинні включатися до категорії імпортованих або експортованих товарів поряд з іншими товарами.

3. *Товари, що реалізовані як бартер.* До цієї категорії відносяться товари, якими країни обмінюються без використання засобів платежу.

4. *Товари, реалізовані в інтересах держави.* Включає товари, які перетинають кордон у результаті, наприклад, здійснення урядами держав регулярних комерційних операцій, або товари, що поставляються по лінії державних програм зовнішньої допомоги (таких як безкоштовна допомога, позика, бартер, передача активів міжнародним організаціям), а також військові репарації (форма матеріальної відповідальності за збиток) і реституції (повернення або відновлення матеріальних цінностей). Ці товари можуть мати як цивільне, так і військове призначення.

5. *Гуманітарна допомога, включаючи надзвичайну допомогу.* Включає продукти харчування, одяг, медикаменти та інші товари, ввезені в країну або вивезені за її межі в рамках реалізації програм гуманітарної допомоги або як надзвичайна допомога, що надається урядами держав, міжнародними або неурядовими організаціями. Переважно в статистиці експорту/імпорту не відображається повний список товарів, що входить до цієї категорії. Але якщо до категорії входять важливі товари (найчастіше характеризуються малою вагою та високою вартістю, наприклад лікарські засоби), то вони підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами.

6. *Товари військового призначення.*

7. *Товари, переміщувані фізичними особами,* в обсягах або вартістю, що перевищує рівень, установлений законодавством держави для обов'язкового письмового декларування.

8. *Товари, переміщувані в рамках консигнаційних угод.*

9. *Товари, що використовуються як носії інформації та засоби програмного забезпечення.* Ця категорія включає, наприклад, упаковані комплекти дискет або компакт-дисків з комп'ютерним програмним забезпеченням загального користування (крім розробленого за індивідуальним замовленням), керівництва для користувачів, а також аудіо- і відеоматеріали, записані з метою використання в комерційних цілях.

10. *Товари для переробки зі зміною або без зміни власника.* Товари для переробки – це товари, що вивезені з країни або ввезені на її територію на підставі конкретної домовленості між сторонами, що беруть участь у цьому процесі (право власності може не переходити від власника товару), а також

товари, що використовуються у рамках проведення конкретних операцій відповідно до класифікацій, що використовуються в статистичному обліку. Зазвичай ці операції передбачають подальшу трансформацію, яка змінює властивості товарів. Товари для переробки можуть бути завезені в країну з урахуванням спеціальних митних процедур, таких як переробка товарів на митній території або переробка товарів для внутрішнього використання, та декларуватися як товари для внутрішнього використання. Товари, отримані в результаті переробки, можуть бути повернуті до країни-відправника, реалізовані в країні переробки або відправлені до третьої країни. Товари для переробки та товари, отримані в результаті переробки, відносяться до категорії експортованих та імпортованих товарів з урахуванням їх повної вартості, окрім випадків, коли такі товари відносяться до тимчасово ввезених або вивезених товарів та товарів, призначених для ремонту та технічного обслуговування, що не підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами.

11. *Товари, що перетинають кордон держави в результаті операцій між головними корпораціями та підприємствами їх прямого інвестування (філіями або відділеннями).*

12. *Повернуті товари.* Якщо експортовані товари згодом повертаються, вони включаються до імпорту та класифікуються як реімпорт на момент повернення. Аналогічно, імпортовані та згодом повернені товари включаються до експорту та класифікуються як реекспорт при поверненні.

13. *Електроенергія, газ, нафта та вода.*

14. *Товари, що відправляються поштою або через кур'єрську службу.* Товари підлягають обліку, якщо обсяг або вартість їх перевищує рівень, установлений законодавством держави.

15. *Товари, що відправлені буферною організацією, або отримані від неї.* Буферною називається організація, що підтримує резервний запас певних видів товарів та продає/купує ці товари, щоб контролювати попит і пропозицію на них на світовому ринку.

16. *Товари, що перебувають у фінансовій оренді.* Існує два види оренди: фінансова й оперативна. Товари вважаються у фінансовій оренді, якщо до орендаря переходять права, ризики, винагорода й обов'язки відносно цих товарів, такі товари обліковуються у статистиці зовнішньої торгівлі товарами. Оперативна оренда являє собою будь-яку форму оренди, що не має вищенаведених характеристик, а отже товари, що перебувають в оперативній оренді, не обліковуються у статистиці зовнішньої торгівлі товарами.

17. *Судна та літальні апарати.* Ці товари включаються у статистику зовнішньої торгівлі товарами у тих випадках, коли немає можливості застосувати керівний принцип обліку товарів. У цьому контексті придбання судна або літального апарата розглядається як збільшення обсягу матеріальних ресурсів країни (аналогічний принцип діє до протилежного характеру операції). Відповідні судна та літальні апарати включаються до статистики зовнішньої торгівлі товарами незалежно від того, чи знаходяться вони на економічній території відповідної країни, чи залишають її, або

знаходяться у міжнародних водах, або використовуються для здійснення міжнародних рейсів. Найчастіше подібні операції не реєструються у митних документах та враховуються шляхом використання немитних джерел даних.

18. *Товари, що експортуються або імпортуються офшорними підприємствами, які розташовані на економічній території країни статистичного обліку* (з економічної території або в економічну територію іншої країни).

19. *Виловлена риба, мінерали з морського дна*, що вивантажуються з іноземного судна в національному порту або придбані національним судном у відкритому морі в іноземного судна.

20. *Бункерне паливо, баласт, бортові запаси* та інші матеріали враховуються за умови:

– продажу іноземним морським, річковим суднам і літальним апаратам на економічній території держави;

– придбання національними морськими, річковими суднами або літальними апаратами з іноземних морських, річкових суден або літальних апаратів на економічній території держави чи вивантажені з іноземних морських, річкових суден або літальних апаратів у національному порту.

21. *Супутники (і їх носії)*. Відносно обліку супутників, їх носіїв та частин варто використовувати підхід, що застосовується до суден та літальних апаратів з урахуванням характеру відповідної торговельної операції.

Наприклад: носій супутника був вироблений у країні А і проданий країні В для використання. Ця операція враховується як експорт країни А та імпорт країни В, або якщо супутник був вироблений та запущений у країні В від імені та за доручення країни А, то такий супутник рахується як експорт країни В (імпорт країни А) при його запуску або в момент передачі контролю над супутником від країни В до країни А. Запуск та інші пов'язані дії кваліфікуються як послуги, надані країною В країні А.

22. *Товари, придбані за допомогою електронних засобів*. Термін “товари в електронній торгівлі” відноситься до товарів, які фізично переміщуються через кордон у результаті угод, що цілком або значною мірою здійснюються за допомогою електронних засобів (наприклад, товари, замовлені й оплачені через мережу Інтернет).

23. *Подарунки та пожертви*.

24. *Лінії електропередач, трубопроводи та підводні кабелі зв'язку*. Ці товари включаються в статистику зовнішньої торгівлі товарами у тих випадках, коли вони відвантажуються однією країною на території іншої країни. Проте при розміщенні в міжнародних водах (на міжнародній території) вони класифікуються як експорт/імпорт лише при переході права власності від резидента до нерезидента.

25. *Товари, що були у використанні*. Ця категорія включає промислове обладнання та споживчі товари, які експлуатувалися або використовувалися (наприклад, комп'ютери, автомобілі або порожні пляшки, що перетинають кордон для повторного використання у комерційних цілях).

26. *Відходи та скрап*, маючи будь-яку ринкову вартість та небезпеку для навколишнього середовища, враховуються митною статистикою та класифікуються відповідно до певних класів товарів.

27. *Мобільне обладнання, перехід права власності на яке відбувається за межами країни місцезнаходження його власника*. Ця категорія товарів уключає устаткування, що було спочатку відправлено для тимчасового використання в конкретних цілях, таких як проведення будівельних робіт, гасіння пожеж, допомога при стихійних лихах з однієї країни до іншої, але згодом власник цих товарів змінився (наприклад, у результаті його дарування або продажу резидентові цієї країни).

28. *Товари, отримані або відправлені за кордон міжнародними організаціями*.

Категорії товарів, що не підлягають обліку в статистиці зовнішньої торгівлі товарами

1. *Товари, що просто перевозяться територією країни*. Товари розглядають як просто перевезені через територію країни у таких випадках:

- товари ввозяться до країни статистичного обліку та вивозяться за межі її території лише з метою поставки на територію іншої країни;
- товари транспортуються без незапланованих заздальгідь зупинок;
- товари можуть бути класифіковані при ввозі в країну та вивозі за її межі.

2. *Товари, просто перевезені через територію країни*, включають товари, на які поширюються митні процедури, що застосовуються для транзиту або перевантаження, але не обмежуються лише ними. В адміністративному плані такі товари декларуються не як транзитні (перевантажені), а як звичайний імпорт при прибутті та експорт при відправленні. Незалежно від митних процедур, що застосовуються при перетині такими товарами кордону у випадках, коли відомо, що місцем призначення є третя країна, вони розглядаються як просто перевезені територією країни та не включаються у статистику зовнішньої торгівлі товарами. Проте товари, на які не поширюються митні процедури транзиту або перевантаження і право власності на які переходить після прибуття на економічну територію країни, відносяться до імпорту або до реекспорту лише тоді, коли вони вивозяться за межі у стані, в якому вони були імпортовані.

3. *Тимчасово ввезені або вивезені товари* – такі товари, коли на час їх ввозу/вивозу відомо, що вони перебувають у країні ввозу тимчасово та після закінчення терміну їхнього перебування на цій території вони можуть бути вивезені/повернуті в тому ж стані (за винятком природної та часової зношеності (амортизації)). До таких товарів відносяться:

- обладнання для торговельних ярмарків та виставок;
- художні експонати, зразки товарів та методичні матеріали;
- тварини для розведення та участі у виставах або перегонах (скачках);

- матеріали для упаковки, засоби транспортування, контейнери та обладнання, які використовуються при транспортуванні;
- технічні засоби для оброблення землі у прикордонних районах іноземними громадянами.

4. *Товари, що переміщуються між територіями спеціальних економічних зон та митною територією держави.*

5. *Товари, що розміщуються на митних ліцензійних складах, у спеціальних економічних зонах і призначаються для вивезення за межі митної території держави.*

6. *Товари, що розміщуються у режимі митного складу при їх увезенні на митну територію держави.*

7. *Товари, що поставляються в межах операцій, при яких не перетинається митний кордон держави.*

8. *Монетарне золото.* Монетарне золото – це активи, для яких на стороні пасивів не існує відповідних фінансових зобов'язань. Монетарне золото випускає МВФ. Продаж і купівля монетарного золота здійснюються між органами грошово-кредитного регулювання різних країн, а отже воно розглядається не як товар, а фінансовий актив, тому пов'язані з ним операції не включаються в статистику зовнішньої торгівлі товарами.

9. *Банкноти, цінні папери та монети, випущені в обіг,* представляють знаки фінансових активів та не підлягають включенню в статистику зовнішньої торгівлі товарами.

10. *Товари, раніше завезені на митну територію держави* (та враховані в її імпорті), за умови зміни митного режиму на цій території повторно не включаються в статистику зовнішньої торгівлі товарами.

11. *Товари, що направляються до територіальних анклавів або завозяться з них.* Анклав – чітко обмежена частина території однієї держави, повністю оточена суходолом іншої держави або держав. Анклав становить невід'ємну частину території тієї держави, якій належить. До анклавів відносяться посольства, консульства, військові бази, наукові станції, інформаційні або імміграційні служби, що мають дипломатичну недоторканність, представництва центрального банку тощо. Фізично анклави розташовані на території іншої держави та використовуються урядом на правах власності або оренди у дипломатичних, військових, наукових або інших цілях з офіційної згоди уряду тих держав, де ці ділянки землі фізично розташовані. У тих випадках, коли частина території однієї держави виявляється відрізаною частково суходолом та частково морською територією іншої держави, така територія розглядається як напіванклав, оскільки має морський берег, з якого можливий доступ. Переміщення товарів між країною та її анклавом розглядається як внутрішні товарні потоки та не включається до статистики зовнішньої торгівлі товарами.

12. *Передача нефінансових активів резидентів у власність нерезидентів без перетину ними кордону.* Ці активи включають землю, споруди, устаткування та матеріальні запаси. Така передача права власності

на нефінансові активи вважається фінансовою операцією та не включається в статистику міжнародної торгівлі товарами.

13. *Товари, які не є предметом комерційних операцій та такі, що належать до торгівлі послугами.* Ця категорія включає:

– товари, що переміщуються фізичними особами, обсяг або вартість яких не перевищує рівень, установлений законодавством держави для обов'язкового письмового декларування;

– періодичні видання (газети, журнали), що розсилаються за прямою передплатою;

– товари, що поставляються та одержуються анклавними іноземними урядів, до яких відносяться посольства, військові бази тощо, а також міжнародні організації, що розташовані на економічній території приймаючої країни;

– носії інформації, які використовуються для розміщення на них програмного забезпечення, що розробляється або записується за індивідуальним замовленням, або оригіналів у будь-якій формі при їх виявленні.

14. *Товари, придбані для перепродажу.* Перепродаж у цьому випадку визначається як покупка товарів резидентом країни статистичного обліку в нерезидента цієї країни з подальшим перепродажем цих товарів іншому нерезиденту без їхньої присутності на території країни статистичного обліку або перетину кордону.

15. *Товар в оперативній оренді.* Ця категорія включає товар, ввезений/вивезений відповідно до угоди про оперативну оренду (тобто знаходиться у нефінансовій оренді). Також при відсутності іншої інформації тривалість оренди менше одного року може розглядатися як свідчення того, що оренда носить оперативний характер.

16. *Товари, загублені або знищені після вивозу за межі економічної території країни-експортера, але до їх ввозу на економічну територію країни-імпортера, не підлягають включенню в імпорт цієї країни* (але включаються в статистику експорту країни-експортера). Однак у тих випадках, коли імпортер уже придбав право власності на такі товари, їх вартість враховується окремо країною-імпортером для можливості проведення коректування даних з метою розрахунку загальних показників імпорту товарів для національних рахунків і платіжного балансу.

17. *Іноземні товари, знищені на митній території держави.*

18. *Супутники (та їх носії), що перевезені в іншу країну та запуснені з її території без переходу права власності.*

Приклад. Якщо супутник, виготовлений у країні А, перевозиться в країну В для запуску без переходу права власності, тоді для країни А це є внутрішня угода, яка не відноситься до зовнішньоторговельної операції (за аналогією із судами, що направляються в міжнародні води та залишаються в них). Той саме супутник, увезений у країну В, розглядається в ній як тимчасово ввезений товар і не включається в імпорт. Запуск та інші пов'язані з цим дії кваліфікуються як послуги, що надаються країною В країні А.

19. *Товари, що використовуються як засоби транспортування.* Ця категорія товарів уключає різноманітні об'єкти, починаючи від суден, літальних апаратів та контейнерів, що використовуються для поставок морським/залізничним/автомобільним транспортом, та закінчуючи порожніми пляшками, що повертаються для повторного наповнення.

20. *Контент, що доправляється електронним способом.* Доставка електронним способом (завантаження, використання електронної пошти, потокова передача даних тощо) з однієї країни в іншу будь-якого контенту (наприклад, електронних книг, газет і періодичних видань, довідників, завантажень музичних аудіопрограм, завантажень фільмів, завантажень системного програмного забезпечення, завантажень прикладного програмного забезпечення, онлайн-ігор тощо) виключена зі сфери охоплення статистики міжнародної торгівлі товарами.

3.2. Система торгівлі

Система торгівлі характеризується визначенням статистичної території країни й переліком товарних потоків, що підлягають уключенню в імпорт і експорт. Визначення статистичної території може збігатися або не збігатися з категорією економічної території країни або її митної території залежно від наявності джерел даних. Збір даних про торговельні операції здійснюється на основі митних процедур, як кордон статистичної території розглядаються межі її митної території. Митна територія являє собою територію, на якій діють митні закони держави.

До статистичної території відносяться такі елементи економічної території:

а) *острови*;

б) *територіальні води та континентальний шельф* уключають території, відносно яких здійснюється юрисдикція й існує право на риболовлю і видобуток палива або мінеральної сировини;

в) *офшорні та космічні установки й апарати* уключають усі установки або апарати, що мають мобільний або немобільний характер і розміщені за межами географічної території країни, що належать резидентам країни та продовжують залишатися під юрисдикцією країни;

г) *зони вільної торгівлі* – це частина території держави, на якій будь-які ввезені товари відносно стягнення імпорتنих мит і податків вважаються такими, що перебувають поза митною територією. Стосовно товарів, допущених у вільну зону, дозволяється проведення операцій, необхідних для їх збереження, а також звичайних форм обробки з метою поліпшення упаковки, ринкової якості, або для підготовки цих товарів до відправки, таких як дроблення партій, групування упаковок, сортування та маркування, а також перепакування. Вільні митні зони існують, зокрема, у таких формах, як зони залучення інвестицій, зони переробки експорту, зони зовнішньої торгівлі

або зони вільної торгівлі. У деяких випадках ці зони не розмежовані географічно, а можуть мати лише окремі податкові, дотаційні або митні режими;

д) *митні склади* – це установлене місце для зберігання під митним контролем без сплати імпорتنих мит і податків товарів, увезених у країну за процедурою митного складування. Складовані товари можуть піддаватися звичайним формам обробки з метою поліпшення упаковки або ринкової якості, або для підготовки цих товарів до відправки (дроблення партій, сортування, маркування та перепакування). Не дозволяється проведення операцій, здатних змінювати основні характерні властивості товарів;

е) *місця внутрішньої переробки*, до яких належать усі місця умовного звільнення товарів від сплати імпортного мита й податків (у рамках митної процедури внутрішньої переробки). Такі товари призначені для реекспорту протягом певного періоду часу після їх обробки або переробки;

ж) *територіальні анклавни країни статистичного обліку в інших країнах*;

з) *територіальні анклавни інших країн у країні статистичного обліку (ексклави)*.

Територіальні анклавни й ексклави являють собою чітко обмежені ділянки землі (такі, як посольства, консульства, військові бази, наукові станції, інформаційні або імміграційні служби, агентства з надання допомоги, що володіють дипломатичною недоторканністю представництва центрального банку й т.ін.), фізично розташовані на інших територіях і використовуються урядами на правах власності або оренди в дипломатичних, військових, наукових або інших цілях з офіційної згоди урядів тих територій, де ці ділянки землі фізично розташовані. Анклав конкретної країни являє собою ексклав з погляду країни, на території якої розташований такого роду анклав.

У статистиці зовнішньої торгівлі товарами проводиться розходження між потоками *вітчизняних та іноземних товарів*. Для розширення можливостей зіставлення на міжнародному рівні торговельних даних вітчизняні товари визначаються як товари, що походять з економічної території країни. У цілому товар за країною походження вважається таким, якщо він був повністю вироблений у цій країні або зазнав у цій країні істотної трансформації. Товари, як правило, походять із таких частин економічної території, як зона вільного обігу або місця внутрішньої переробки.

Уважається, що товари не походять із місць митного складування та зон вільної торгівлі, які також входять до складу економічної території, оскільки операції, які зазвичай дозволені в цих зонах, не пов'язані з виробництвом або істотною трансформацією товарів. Іноземними товарами є товари, що походять із решти країн світу або отримані в рамках процедури зовнішньої переробки, коли товару надається статус товару іноземного походження.

Залежно від того, які частини економічної території включаються в статистичну територію, система складання даних по торгівлі, яка використовується країною (торговельна система), називається *загальною* або

спеціальною. Система торгівлі вважається загальною, якщо статистична територія країни збігається з її економічною територією.

У статистиці зовнішньої торгівлі товарами України облік увезення й вивезення товарів ведеться на підставі *загальної* системи обліку зовнішньої торгівлі, при якій ураховуються всі товари, увезені на економічну територію країни або вивезені з неї.

Загальний імпорт і експорт являють собою потоки товарів, увезених на статистичну територію країни, яка застосовує загальну систему торгівлі, або вивозяться за межі її статистичної території, і враховуються у відповідності із загальними та специфічними принципами.

Загальний імпорт уключає:

а) імпорт іноземних товарів (уключаючи компенсуючу продукцію після зовнішньої переробки, що змінила її походження з вітчизняного на іноземне) у зону вільного обігу, місця внутрішньої переробки, місця митного складування або зони вільної торгівлі;

б) реімпорт вітчизняних товарів у зону вільного обігу, місця внутрішньої переробки, місця митного складування або зони вільної торгівлі.

Реімпорт не тільки включається в показники імпорту, але й ураховується окремо (шляхом кодування) для аналітичних цілей. Це потребує використання додаткових джерел інформації для визначення того, чи дійсно відповідні товари є реімпортом, а не:

а) товарами, що вивозяться після їх тимчасового вивозу без обліку як експорт;

б) вітчизняними товарами, які придбали статус товарів іноземного походження в результаті їх переробки і повинні враховуватися не як реімпорт, а як імпорт іноземних.

Загальний експорт уключає:

а) експорт вітчизняних товарів (уключаючи компенсуючу продукцію після її внутрішньої переробки, що змінила її походження з іноземного на вітчизняне) з будь-якої частини статистичної території, включаючи вільні зони й митні склади;

б) реекспорт іноземних товарів з будь-якої частини статистичної території, включаючи вільні зони й митні склади.

Реекспорт не тільки включається в показники експорту, але й ураховується окремо (шляхом кодування) для аналітичних цілей. Це також потребує використання додаткових джерел інформації для визначення того, чи дійсно відповідні товари є об'єктами реекспортних операцій, а не:

а) тимчасово завезеними товарами без їх попереднього обліку як імпорт;

б) експортом іноземних товарів, які придбали статус товарів вітчизняного походження в результаті переробки і враховуються не як реекспорт, а як експорт вітчизняних.

Статистика загального обсягу імпорту забезпечує найбільш повний облік товарів, що надходять на економічну територію країни статистичного обліку і збільшують її обсяг матеріальних ресурсів, у той час як статистика

загального обсягу експорту забезпечує найбільш повний облік товарів, що вивозяться за межі її території і, відповідно, зменшують обсяг цих ресурсів.

У рамках загальної системи торгівлі часом обліку вважається час увозу товарів у межі або вивозу за межі економічної території країни.

Спеціальна система торгівлі застосовується тоді, коли статистична територія становить лише певну частину економічної території країни. Традиційно проводиться розходження між визначеннями спеціальної системи торгівлі у вузькому і широкому розумінні.

Визначення спеціальної системи торгівлі у вузькому розумінні застосовується, коли статистична територія охоплює лише зону вільного обігу, тобто ту частину, на якій товари можуть вільно реалізовуватися без будь-яких митних обмежень. Отже, у цьому випадку імпорт уключає тільки товари, що ввезені в зону вільного обігу країни статистичного обліку, а експорт уключає тільки товари, що вивозяться із зони вільного обігу країни статистичного обліку. Відповідно до визначення у вузькому розумінні товари, імпортовані для внутрішньої переробки, і товари, ввезені у зону вільної торгівлі, митні склади або вивезені з них, не враховуються, оскільки вони не проходять митне очищення для внутрішнього використання. Компенсуюча продукція після внутрішньої переробки також не включається в статистику експорту.

Визначення спеціальної системи торгівлі в широкому розумінні застосовується тоді, коли в статистику зовнішньої торгівлі товарами включаються:

а) товари, ввезені в країну для внутрішньої переробки або вивезені за її межі після внутрішньої переробки;

б) товари, ввезені у вільну промислову зону або вивезені з неї.

Застосування спеціальної системи торгівлі звужує сферу охоплення статистики, оскільки передбачає облік не всіх товарів, що включаються в статистику міжнародної торгівлі товарами. Крім цього, її застосування в різних країнах не має єдиного характеру, що створює серйозну проблему при порівнянні даних.

3.3. Класифікації товарів

Використання товарних класифікацій у статистиці зовнішньої торгівлі товарами зумовлена необхідністю формування у повному обсязі даних про товари в зіставній на міжнародному рівні формі з подальшим їх використанням у статистичних, митних і аналітичних цілях, а також у рамках проведення переговорів з питань розвитку торгівлі. На сьогодні розроблено різноманітні товарні класифікації, які характеризуються різними рівнями деталізації даних і критеріями їх класифікації. Тим не менше всі ці системи класифікації є тісно пов'язаними між собою.

*Гармонізована система опису та кодування товарів
як основна класифікація товарів для збору даних*

Складний характер основних митних і статистичних потреб зумовлює необхідність використання деталізованої класифікації товарів. Така деталізація міститься в Гармонізованій системі (ГС). Ця класифікація рекомендована статистичною комісією ООН для складання і розповсюдження статистики зовнішньої торгівлі товарами. ГС постійно оновлюється, переглядається і уточнюється з урахуванням змін у технології та структури міжнародної торгівлі.

У ГС використовуються три критерії для класифікації:

- 1) матеріал, з якого товар виготовлений;
- 2) функції, які він виконує;
- 3) ступінь обробки (виготовлення).

Заголовки і підзаголовки товарів та придатні ним цифрові коди, що містяться в ГС, супроводжуються поясненнями і примітками до секцій, глав і підзаголовків, які становлять невід'ємну частину класифікації. ГС являє собою юридичний документ, розроблений та побудований як багатоцільова класифікація, що застосовується стосовно товарів, які перевозяться.

На базі ГС системи кодування й класифікації товарів створені національні номенклатури більшості країн світу (у цей момент це більше 150 країн, включаючи Україну). В Україні така система називається Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). УКТЗЕД фактично є класифікацією товарів, тобто систематизованим переліком товарів, що дозволяє знаходити місце кожному товару й після цього привласнювати йому певну умовну позначку, що називається кодом товару. Від коду товару в більшості випадків залежить те, які заходи регулювання при ввозі або вивозі товарів до нього будуть застосовані. На рівні перших шести знаків УКТЗЕД відповідають приміткам до розділів і груп ГС. Версія ГС, яку застосовує Україна, містить 5052 підзаголовки, згрупованих у 1221 заголовок, що розподіляються по 97 главах і 21 розділу (Таблиця 1). Товари в класифікації розташовуються в міру їх виробничої переробки: сировина, необроблена продукція, напівфабрикати і готова продукція. Наприклад, живі тварини потрапляють у главу 1, шкури і шкіра тварин – у главу 41, а шкіряне взуття – у главу 64. Такий же порядок зберігається стосовно глав і заголовків.

Таблиця 1

Загальна структура ГС в Україні

Номер секції	Групи товарів
Секції I-IV	Сільськогосподарська продукція
Секції V-VII	Мінерали, хімічні та пов'язані з ними продукти, пластмаси, каучук та вироби з них
Секції VIII-X	Продукти тваринного походження, такі як шкури, шкіра, хутра, а також деревина, пробка, целюлоза, папір та вироби з них

Секції XI і XII	Текстиль, взуття та головні убори
Секції XIII-XV	Вироби з каменю, гіпсу, цементу, азбесту, слюди і т. ін., кераміка, скло, перли, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали, ювелірні вироби, основні метали та вироби з них
Секція XVI	Машини, механічні пристрої та електричне обладнання
Секція XVII	Автомобілі, літальні апарати, судна та пов'язане з ними транспортне обладнання
Секція XVIII	Оптичні, фотографічні, кінематографічні, контрольні, вимірювальні, точні, медичні або хірургічні прилади та інструменти, стаціонарні і наручні годинники, музичні інструменти
Секція XIX	Зброя та боєприпаси
Секції XX і XXI	Різнманітні промислові вироби, такі як меблі, освітлювальні прилади, збірні будинки, спортивне приладдя, твори мистецтва, колекційні предмети й антикваріат

Кожній главі присвоєно двозначний код (код перших дев'яти глав містить передуючий нуль та відповідний номер глави) (Таблиця 2). Заголовки розрізняються за допомогою чотиризначного коду, де перша пара цифр указує главу, до якої відноситься заголовок, а дві другі цифри вказують на позицію заголовка в самій главі.

Десятизначний цифровий товарний код УКТЗЕД має таку структуру:

- перші шість знаків відповідають коду ГС;
- сьомий та восьмий знаки відповідають коду Комбінованої номенклатури (КН) ЄС;
- дев'ятий та десятий знаки відповідають деталізації коду товару на національному рівні України.

Таблиця 2

Класифікаційна структура УКТЗЕД

Рівень класифікації	Код товару
Розділ	Римські цифри (не зазначаються у товарному коді)
Групи	Двозначний код
Товарні позиції	Чотиризначний код
Товарні підпозиції	Шестизначний код
Товарні категорії	Восьмизначний код
Товарні підкатегорії	Дев'ятизначний та десятизначний код

Деякі заголовки розбито на декілька підзаголовків з одним додатковим рівнем деталізації. Кожен підзаголовок виражений шестизначним кодом, перші чотири цифри якого відповідають коду заголовка, а дві останні позначають позицію підзаголовка всередині заголовка. Підзаголовки з одним додатковим рівнем деталізації далі можуть бути розбиті на підзаголовки з двома додатковими рівнями деталізації. У таких випадках підзаголовки з

одним додатковим рівнем деталізації не кодуються; коди привласнюються тільки підзаголовкам з двома додатковими рівнями деталізації. Наприклад:

0104	Вівці та кози, живі:
0104 10	- вівці:
0104 10 10 00	- - чистопородні племінні тварини
	- - інші:
0104 10 30 00	- - - ягнята (віком до одного року)
0104 10 80 00	- - - інші
0104 20	- кози:
0104 20 10 00	- - чистопородні племінні тварини
0104 20 90 00	- - інші

Система класифікації ГС визначається вимогою класифікувати товари, головним чином, за їх характеристиками, які можуть бути встановлені шляхом безпосереднього спостереження або за допомогою спеціального наукового обладнання. Таким чином, багато розділів, глав і заголовків ГС визначаються з точки зору природного походження товарів або матеріалів, з яких вони вироблені. Однак природне походження товару або властивості сировини, з якої виготовлено товар, не завжди є визначними чинниками. У деяких випадках товари класифікуються за галузями або за основними видами використання.

У ГС містяться правила тлумачення, які розроблені з метою допомоги користувачам, а також для підготовки рекомендацій щодо класифікації деяких видів товарів. Правилами чітко визначається поетапна основа для класифікації товарів у рамках ГС.

Відповідно до ГС, глави 98 та 99 зарезервовані для спеціального використання.

ВМО традиційно переглядає ГС кожні п'ять років. Усі версії класифікацій по товарах уводяться на початок нового календарного року.

Інші класифікації, що використовуються у статистиці зовнішньої торгівлі товарами

Статистика зовнішньої торгівлі товарами є вихідним матеріалом для багатьох видів економічного аналізу. Необхідність використання даних статистики зовнішньої торгівлі товарами в інших видах економічного аналізу призвела до розробки ще декількох альтернативних класифікацій, які використовує Україна.

Міжнародна стандартна торгова класифікація (МСТК) класифікує товари в залежності від стадії виробництва і охоплює всі товари, які класифікуються в ГС, за винятком монетарного золота, золотих монет, що знаходяться в обігу.

МСТК має такі поняття:

- а) характер товару і матеріали, які використовуються для його виробництва;
- б) стадія виробничої переробки;
- в) торгова практика і назва продукту;
- г) поширеність товару у світовій торгівлі.

МСТК є найбільш зручною для цілей аналітичного аналізу (Таблиця 3). Чинна МСТК складається із 3993 основних заголовків та підзаголовків, які зведені у 262 групи, 67 розділів та 10 секцій.

Таблиця 3

Основні секції МСТК

Номер секції	Назва товару
0	Харчові продукти та живі тварини
1	Напої і тютюн
2	Сировина непродовольча, крім палива
3	Мінеральне паливо, змащувальні масла й аналогічні матеріали
4	Тваринна і рослинна олія, жири і віск
5	Хімічні речовини й аналогічна продукція, яка не включена в інші категорії
6	Промислові товари, що класифікуються головним чином по вигляду матеріалу
7	Машини і транспортне обладнання
8	Різні готові вироби
9	Товари і операції, не включені до інших категорій МСТК

МСТК у цей час використовується виключно для дослідження довгострокових тенденцій у сфері зовнішньої торгівлі товарами для проведення аналітичного й економічного аналізу.

Класифікація за *широкими економічними категоріями (ШЕК)* містить 19 основних категорій, які відображають спосіб кінцевого використання товарів, що дозволяє проводити аналіз загальних заголовків, таких як основні види сировини, призначені головним чином для використання в промисловості, запасні частини й приналежності для засобів виробництва, а також споживчі товари короткострокового користування. Категорії можуть бути приблизно зведені до основних класів товарів у СНР: капітальні товари, проміжні товари та товари для споживання. Держстат України розробив перехідні ключі класифікації ШЕК відповідно до УКТЗЕД.

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД). Статистичні дані, розроблені на основі КВЕД, є порівнянними на світовому та європейському рівнях, оскільки КВЕД повністю відповідає НАСЕ, яка є складовою інтегрованої системи класифікацій, розроблених переважно Статвідділом ООН.

Україна проводить обробку даних на основі ГС, проте здійснює перерахунки даних за МСТК, ШЕК і КВЕД, які публікуються в щорічнику з питань статистики зовнішньої торгівлі.

3.4. Визначення вартості товару в зовнішній торгівлі

Правильне визначення вартості товарів надзвичайно важливо для забезпечення достовірності даних статистики зовнішньої торгівлі товарами.

Основним джерелом інформації для визначення вартості є дані про вартість, яка визначається відносно того чи іншого товару митними органами згідно з національним законодавством та іншими відповідними нормативно-правовими документами.

Вартість товарної угоди, яка враховується в статистиці зовнішньої торгівлі товарами незалежно від того, були ці товари продані, обмінені або надавалися без оплати, визначається як ціна, фактично сплачена або та, що підлягає сплаті за товари при продажу з метою експорту в країну ввозу. Така ціна обраховується як сукупний платіж, здійснений або такий, що підлягає сплаті покупцем на користь продавця, за імпортовані товари. Платежі можуть здійснюватись у грошовій формі або у формі обговорених товарів або послуг.

СОТ прийняла Угоду про митну оцінку як основу для встановлення вартості товарів при складанні статистики зовнішньої торгівлі товарами. У зв'язку з цим країни включають або виключають з неї повністю або частково такі компоненти:

а) вартість транспортування імпортованих товарів у порт або пункт увезення;

б) витрати щодо навантаження, розвантаження й обробки вантажів, які пов'язані з транспортуванням імпортованих товарів у порт або пункт увезення;

в) вартість страхування товарів.

З метою забезпечення порівнянності даних статистики зовнішньої торгівлі товарами в Україні статистична вартість товарів визначається:

– для експортованих товарів – у цінах “франко-борт” (ФОБ);

– для імпортованих товарів – у цінах “вартість, страхування і фрахт” (СІФ).

Вартість за умови ФОБ включає вартість товарів і вартість послуг з доставки товарів до кордону країни-експортера. Вартість за умови СІФ уключає вартість товарів, вартість послуг з доставки товарів до кордону країни-експортера і вартість послуг з доставки товарів від кордону країни-експортера до кордону країни-імпортера.

Вартість імпортованих товарів у цінах СІФ використовується для моніторингу рівня цін на реалізовані на внутрішньому ринку товари, складання таблиці ресурсів для її використання при аналізі вхідних і вихідних даних і т.ін. Визначення вартості імпортованих товарів у цінах ФОБ є більш складним завданням. Тим не менш показники вартості в цінах ФОБ забезпечують єдину основу для визначення вартості товарів і можуть використовуватися для складання статистики національних рахунків і платіжного балансу на агрегованому рівні. Детальні дані про вартість імпортованих товарів у цінах ФОБ надзвичайно важливі для проведення досліджень з узгодження даних, аналізу балансу двосторонньої торгівлі та

проведення торговельних переговорів, оскільки вони дозволяють отримати порівнянні показники вартості експорту та імпорту торговельних партнерів.

Оскільки вартість фрахту і страхівки коливається залежно від таких факторів, як характер конкретного товару, спосіб транспортування, розмір відвантаженої партії та відстань між портами, для правильного визначення ціни СІФ слід детально встановити коефіцієнти коригування, наприклад по країнах, видах продукту і способу транспортування. При встановленні коефіцієнтів коригування на підставі вибірки ступінь деталізації може виявитися значно нижче, ніж при наявності повної інформації з ВМД. Коефіцієнт корегування виражається у вигляді процентної частки від торгової вартості, але це лише приблизна величина, оскільки деякі витрати пов'язані з вагою або об'ємом, а не з вартістю. Крім того, відносні ціни товару і витрат на його транспортування можуть збільшуватися або зменшуватися (наприклад, якщо ціни на метал падають, це ще не означає, що впадуть і витрати на фрахт).

Держстат України щорічно проводить перерахунок вартості страхування і фрахту в імпорті товарів для потреб складання платіжного балансу країни згідно із затвердженою Методикою визначення вартості страхування і фрахту в імпорті товарів [6].

Митні органи України зазвичай вимагають від торговельних компаній зазначати у ВМД вартість товарів у цінах ФОБ або СІФ або здійснюють розрахунок подібної вартості самостійно на основі різних документів, що надають торговельні компанії. До таких документів відноситься договір купівлі-продажу, в якому вказуються умови поставки товарів і їх вартість, а також рахунок-фактура, що оформлений для покупця продавцем товарів. Вартість товарів, про яку домовляються між собою учасники торговельної угоди і яка відображена в рахунку-фактурі (фактурна ціна), визначається умовами поставки. Умови поставки являють собою предмет угоди між продавцем і покупцем відносно того, хто сплачує вартість і несе ризики, пов'язані з поставкою товарів у погоджене місце. Різні умови поставки, що використовуються в практиці зовнішньої торгівлі товарами, визначаються Міжнародною торговельною палатою (Додаток А).

Умови поставки ФОБ використовуються лише в тих випадках, коли товари відправляються із країни-експортера морем або внутрішнім водним шляхом, а умови поставки СІФ використовуються тільки відносно товарів, що доставляються в порт ввозу морським або внутрішнім водним шляхом. У випадках, коли товари відправляються з країни-експортера іншими засобами транспорту та коли ФОБ не можна застосувати, замість нього в порту вивозу можна застосовувати умови "франко-перевізник" (ФСА); у випадках, коли не можна застосувати ні ФОБ, ні ФСА (наприклад, експорт залізницею або трубопроводом), можна застосовувати умову "доставлено до терміналу" (ДАТ) країни-експортера. Оскільки зазначені в рахунках-фактурах ціни товарів, що поставляються на умовах ФОБ, ФСА і ДАТ, відбивають витрати, пов'язані з доставкою товарів до кордону країни-експортера, вони аналогічні умовам ФОБ і їх прийнято визначати з використанням цього терміну. У

випадку неможливості використання при імпорті умов СІФ товари можуть поставлятися за умови “перевезення і страхування сплачені” (СІП) у порт ввозу. Оскільки визначення вартості товарів, що поставляються на умовах СІФ і СІП, відображає вартість витрат на фрахт і страхування товарів, що доставляються до кордону країни-імпортера, вони аналогічні умовам СІФ і їх прийнято визначати з використанням цього терміну. У випадку використання інших умов поставки (“франко-підприємство”, “франко уздовж борту судна” і т.ін.) для визначення вартості угоди за умови ФОБ або СІФ необхідно використовувати інші джерела даних з додаванням до фактурної ціни або відрахування від неї певних вартісних параметрів.

В окремих випадках митна вартість може бути не зазначена, а договір купівлі-продажу може не бути в наявності або вони можуть не містити всієї необхідної інформації. У таких випадках необхідно звернутися до інших комерційних документів, таких як рахунки-фактури, контракти на перевезення і договори страхування.

Деякі міжнародні торговельні операції викликають особливі труднощі при визначенні вартості категорій товарів у зв'язку зі складністю конкретної операції або специфікою товарів. У цьому випадку вартість таких категорій товарів визначається відповідно до Угоди СОТ про митну оцінку, а саме:

а) вартість банкнот, цінних паперів і монет, що не перебувають у грошовому обігу, визначається на підставі вартості виробництва друкованого паперу або штампованого металу, а не по їх комерційній вартості;

б) вартість записаних або незаписаних носіїв інформації визначається на основі їх повної вартості (а не за вартістю незаписаних носіїв інформації, таких як порожні дискети, компакт-диски CD-ROM, DVD, папір і т.д.). До статистики зовнішньої торгівлі товарами не включаються дані про виявлені носії інформації із записаним на них спеціальним програмним забезпеченням або програмним забезпеченням, розробленим для конкретного клієнта, або вихідними матеріалами будь-якого виду;

в) вартість електроенергії, газу, нафти та води без урахування всіх витрат на доставку, які не включаються в ціну за умови ФОБ або СІФ, відображається окремо в рахунку-фактурі. При відсутності необхідних митних документів дані щодо вартості торговельних операцій із цими товарами отримують безпосередньо в покупця та продавця;

г) вартість товарів у фінансовій оренді, що перетинають кордон, на основі цін аналогічних товарів, що перетинають кордон у результаті купівлі-продажу, визначається відповідно з договором оренди (наприклад, підготовка кадрів, технічне обслуговування та поточний ремонт, фінансові виплати і т.д.), не підлягає включенню в статистику торгівлі. Якщо ці товари звичайно не пропонуються для продажу, їх вартість варто визначати на основі загальних керівних принципів відносно визначення вартості;

д) вартість товарів для переробки зі зміною або без зміни власника оцінюється за їх повною (валовою) вартістю;

е) повернені товари – це особливий випадок реімпорту та реекспорту, і визначення вартості за цінами первісної торговельної операції

використовується лише для цього особливого випадку. В усіх інших випадках визначення вартості реімпорту і реекспорту здійснюється в такий же спосіб, як і визначення вартості всіх інших товарів на основі вартості угоди;

к) вартість товарів, що поставляються в комплексі з послугами, визначається таким способом: статистична вартість використовується відносно товарів, а вартість усіх пов'язаних з ними послуг не підлягає включенню в статистику торгівлі зовнішньої торгівлі товарами, крім послуг, які включаються в статистику відповідно до визначення вартості товарів за типом ФОБ і СІФ.

У деяких випадках міжнародна торговельна угода може не вимагати визначення вартості товарів сторонами і не супроводжуватися відповідним рухом валюти або кредитних ресурсів, як при укладанні торговельних і бартерних угод з визначенням кількісних показників без указівки цін, наданні продовольчої чи іншої гуманітарної допомоги, передачі товарів по консигнації, поставці товарів для переробки, відправленню майна мігрантів, переміщенні через кордон нереалізованих товарів і подарунків, а також пожертвувань приватних організацій або фізичних осіб. У цих випадках, відповідно до загальної рекомендації, вартість товарів повинна бути встановлена у відповідності з Угодою СОТ про митну оцінку (у тому числі на основі даних про вартість угоди з ідентичними або аналогічними товарами або розрахункової вартості).

3.5. Кількісний облік товарів у зовнішній торгівлі

Кількісний облік є важливим параметром статистики зовнішньої торгівлі товарами, необхідним для використання в різних політичних і аналітичних цілях, уключаючи планування розвитку транспортної інфраструктури, складання енергетичного балансу, балансів сільськогосподарських та інших сировинних товарів, оцінки впливу міжнародної торгівлі на навколишнє середовище, перевірки вартісних даних торгівлі та побудову рядів торговельних індексів.

Одиниці кількісного обліку відображають фізичні характеристики товарів. Кількісні дані при їх ретельному складанні являють собою достовірний показник міжнародного переміщення товарів. Застосування відповідних одиниць кількісного обліку дозволяє отримати зіставну на міжнародному рівні інформацію про таке переміщення, оскільки відмінності між країною-імпортером і країною-експортером при визначенні кількісних показників можуть менше різнитися, ніж при визначенні вартості. У зв'язку з цим показники кількості нерідко використовуються для перевірки достовірності вартісних даних шляхом розрахунку одиниці вартості (вартість, поділена на кількість).

У 1995 р. ВМО прийняла рекомендацію щодо застосування стандартних одиниць кількісного обліку з метою сприяння збору, зіставленню й аналізу

міжнародної статистики, яка складається на основі ГС. До стандартних одиниць кількісного обліку ВМО належать (Таблиця 4):

Таблиця 4

Стандартні одиниці кількісного обліку товарів

Кількісний вимір	Одиниці вимірювання
Маса	кілограми (кг) карати (карат)
Довжина	метри (м)
Площа	квадратні метри (м ²)
Обсяг	кубічні метри (м ³) літри (л)
Електроенергія	1000 кіловат / годин (1000 кВт / г)
Кількість (одиниць)	штуки / предмети (шт.) пара (2 шт.) дюжина (12 шт.) тисяча штук / предметів (1000 шт.) пачки (шт. (комплектів / пачок))

Кожна з перерахованих вище стандартних одиниць кількості співвіднесена з одним із шестизначних підзаголовків УКТЗЕД.

Україна збирає, розраховує, перевіряє і надає кількісну інформацію з використанням стандартних одиниць кількісного обліку ВМО із зазначенням ваги нетто щодо всіх торгових операцій. Основною одиницею виміру й обліку (ОВО) кількості товарів в УКТЗЕД є одиниця маси – кілограм (кг). У разі потреби збору й обробки статистичних даних застосовуються додаткові ОВО.

У таблиці 5 наведено перелік ОВО, що використовуються в УКТЗЕД.

Таблиця 5

Основні одиниці вимірювання й обліку товарів

Умовне позначення	Назва
кг	кілограм
брутто реєстр. т	брутто-реєстрова тонна
вантажпідйом. метрич. т	вантажопідйомність у метричних тоннах
г	грам
г поділ. ізотоп	грам подільних ізотопів
кар	карат метричний (= 200 мг)
м ²	квадратний метр
кг N	кілограм азоту
кг КОН	кілограм гідроокису калію
кг NaOH	кілограм гідроокису натрію
кг K ₂ O	кілограм оксиду калію
кг H ₂ O ₂	кілограм пероксиду водню
кг P ₂ O ₅	кілограм п'ятиокису фосфору
кг C ₅ H ₁₄ ClNO	кілограм хлорид холіну
кг сух. 90 % реч	кілограм сухої на 90 % речовини
кг U	кілограм урану

м ³	кубічний метр
Кі	кюрі
л	літр
л 100 % спирт	літр чистого (100 %) спирту
м	метр
пар	пара (2 шт.)
100 шт	сто штук
тис. м ³	тисяча кубічних метрів
тис. л	тисяча літрів
тис. шт	тисяча штук
тис. кВт·год	тисяча кіловат-годин
шт	штука

3.6. Країна-партнер

Необхідність одержання статистичних даних по країнах-партнерах має важливе аналітичне значення. Ця інформація використовується для багатьох цілей, уключаючи аналіз економічних тенденцій і виявлення регіональної структури торгівлі, визначення вагомості окремих країн та визначення основних країн-партнерів у зовнішній торгівлі, аналіз ринку країни, прийняття економічних рішень, моніторингу торговельної політики та проведення переговорів з питань її реалізації, прогнозування макроекономічних показників для складання національних рахунків і платіжного балансу, а також для перевірки надійності та вірогідності показників торгівлі.

У статистиці зовнішньої торгівлі товарами України країнами-партнерами вважаються:

- при експорті – країна призначення товару;
- при імпорті – країна походження товару.

Облік експорту товарів ведеться по *торгуючій країні*, якщо на момент вивозу товару країна призначення невідома.

Облік імпорту товарів ведеться по *країні відправлення*:

- для товарів, у момент постачання яких країна походження невідома;
- для реімпортних товарів;
- для товарів, уключених до групи 97 УКТЗЕД (твори мистецтва, предмети колекціонування та антикваріат);
- для товарів, що надійшли як гуманітарна допомога.

Критерії визначення країни-партнера

Імпорт

Країна походження. Країною походження товару є країна, у якій товар був повністю вироблений або достатньо перероблений. При цьому під країною походження товару може розумітися група країн, митні союзи країн,

регіон або частина країни, якщо є необхідність їхнього виділення для цілей визначення походження товару.

Товарами, повністю виробленими в цій країні, вважаються:

- 1) корисні копалини, видобуті на її території або в її територіальних водах, або на її континентальному шельфі і в морських надрах, якщо країна має виключне право на розробку цих надр;
- 2) рослинна продукція, вирощена та зібрана на її території;
- 3) живі тварини, що народилися і вирощені в цій країні;
- 4) продукція, одержана від тварин, вирощених у цій країні;
- 5) продукція мисливського, рибальського та морського промислів;
- 6) продукція морського промислу, видобута або вироблена у Світовому океані суднами цієї країни, а також суднами, орендованими (зафрахтованими) нею;
- 7) вторинна сировина та відходи, які є результатом виробничих та інших операцій, здійснених у країні;
- 8) товари, вироблені у цій країні виключно з продукції, зазначеної у наведених вище пунктах 1-7.

Якщо у виробництві товарів беруть участь дві або більше країни, походження товару визначається згідно з критеріями достатньої переробки, які розробляються окремо для кожного конкретного продукту.

Критерії достатньої переробки визначаються:

- правилом, яке потребує в результаті переробки товару зміни класифікаційного коду товару за ГС на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків;
- правилом адвалерної частки, яке полягає в зміні вартості товару в результаті його переробки, якщо при цьому додана вартість становить не менш як 50 відсотків від вартості товару, одержаного в результаті переробки, або частка використаних матеріалів з іншої країни чи невідомого походження становить менш як 50 відсотків вартості товару, одержаного в результаті переробки;
- переліком виробничих та технологічних операцій, які хоч і не ведуть у результаті переробки товару до зміни його коду чи його вартості відповідно до правила адвалерної частки, але з дотриманням певних умов визнаються достатніми.

Перелік таких виробничих і технологічних операцій встановлюється національним законодавством.

У разі застосування правила адвалерної частки вартість товару, одержаного в результаті переробки в цій країні, визначається на базі ціни франко-завод виробника товару.

Якщо стосовно конкретного товару або конкретної країни (країн) критерій достатньої переробки окремо не обумовлено, то застосовується правило, згідно з яким товар вважається підданим достатній переробці, якщо в результаті його переробки змінено класифікаційний код товару за ГС на рівні будь-якого з перших чотирьох знаків.

Критерії достатньої переробки для конкретних товарів встановлюються та застосовуються з дотриманням вимог Митного кодексу України в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Не відповідають критеріям достатньої переробки:

- 1) операції, пов'язані із забезпеченням збереження товарів під час зберігання чи транспортування;
- 2) операції щодо підготовки товарів до продажу та транспортування (роздрібнення партії, формування відправлень, сортування, перепакування);
- 3) прості складальні операції;
- 4) змішування товарів (компонентів) без надання одержаній продукції характеристик, що істотно відрізняють її від вихідних складових.

Країна відправлення. Країною відправлення є країна, з якої відправляються товари до країни-імпортера без здійснення з ними в проміжних країнах будь-яких комерційних чи інших операцій, що змінило б їх юридичний статус. Якщо товар став предметом комерційних чи інших операцій до моменту прибуття до країни-імпортера, то країною відправлення вважається країна, де відбулися зазначені вище операції.

Країна, що торгує (Країна покупки). Називається країна, резидентом якої є продавець товарів (контрагент покупця).

Країна відвантаження. Країною відвантаження є країна, з якої відвантажуються товари незалежно від того, відбуваються або не відбуваються з ними після їхнього відправлення із країни-експортера комерційні операції або інші операції, що змінювали б їх юридичний статус. Якщо такі операції не відбуваються, то країна відвантаження та країна відправлення співпадають.

Експорт

Країна призначення (Країна відправлення). Країною призначення є країна, до якої відправляє товари країна-експортер без здійснення з ними в проміжних країнах будь-яких комерційних чи інших операцій, що змінюють їх юридичний статус. При наявності декількох проміжних країн перша з них після вивозу товару з території країни-експортера повинна розглядатися як країна відправлення або призначення, якщо товар став предметом комерційних чи інших операцій, що змінило його юридичний статус.

Країна, що торгує (Країна продажу) – країна, резидентом якої є покупець товарів (контрагент продавця). Якщо збір даних в обох країнах здійснюється на основі критерію країни покупки/продажу, то країна покупки буде враховувати товари як експорт у країну продажу, а країна продажу буде враховувати ті ж товари як імпорт з країни покупки.

Країна відвантаження. Країною відвантаження є країна, в яку були відправлені товари незважаючи на те чи будуть відбуватися в проміжних країнах будь-які комерційні чи інші операції, що змінило б їх юридичний статус до їхнього прибуття в цю країну.

Країна останнього відомого призначення. Країною останнього відомого призначення є остання країна, в яку, наскільки це відомо на момент вивозу,

повинні бути доставлені товари незалежно від того, куди вони були відправлені спочатку й були вони чи ні дорогою в цю останню країну предметом будь-яких комерційних чи інших операцій, що змінюють їх юридичний статус.

Наприклад, якщо на момент вивозу відомо лише, що товари повинні бути доставлені в країну А, але були спочатку відправлені в третю країну (країну В), де вони стають предметом комерційних чи інших операцій, що змінюють їх юридичний статус, ця третя країна (країна В) буде країною призначення, а країна А – країною останнього відомого призначення. Якщо товари поставляються в країну А без здійснення будь-яких таких угод і операцій, то країна А буде як країною призначення, так і країною останнього відомого призначення.

Країна споживання. Країною споживання при експорті вважається країна, у якій товари передбачається використовувати для особистого або суспільного споживання або як вихідний матеріал для виробничого процесу.

Порівняння різних методів визначення країни-партнера

1. Торгуючі країни (Країни покупки або продажу)

Метод складання даних по країні покупки або продажу загалом є цілком зрозумілим, однак його застосування веде до появи невідповідностей при зборі даних, оскільки облік більшості даних здійснюється при перетинанні товарами кордону. Припустимо, що:

- країна А виробляє товари, які продаються резидентіві країни В, який у свою чергу продає їх резидентіві країни С;
- товари відвантажуються безпосередньо із країни А в країну С.

Якщо всі країни будуть вести облік товарів при перетині останніми їхнього кордону й одночасно застосовувати критерій визначення країни партнера на основі покупки/продажу, то в статистиці країни А товари будуть обліковуватися як експорт у країну В, а в статистиці країни С ці ж товари будуть визначені як імпорт із країни В. Разом із цим у статистиці країни В не буде відображатися ні імпорт цих товарів з країни А, ні їхній експорт у країну С, оскільки вони не перетинали її кордон. Отже, точної порівнянності даних торговельної статистики між партнерами не буде, якщо статистика буде базуватися лише на принципі перетину кордону та покупці/продажу товарів. Крім того, перетин кордону в результаті покупки/продажу являє собою лише частину операцій міжнародного переміщення товарів, що враховуються в торговельній статистиці.

Складання зовнішньої статистики на основі критерію покупки/продажу ставить перед країною проблему одержання необхідної інформації, коли товари направляються одержувачеві не в ту країну, у якій перебуває покупець, і коли товари одержують не з тієї країни, у якій перебуває продавець. Стає досить складно встановити місця перебування покупця (при експорті) і продавця (при імпорті) по кожній зовнішньоторговельній операції. Одержати потрібну інформацію можна за допомогою декларацій про сплату податків на додану вартість, однак у цілому складання статистики зовнішньої

торгівлі товарами на основі критерію покупки/продажу не є типовим для України.

2. Країна відправлення

Метод складання даних по країні відправлення (або призначення) дозволяє одержувати статистичні дані, які забезпечують досить високий рівень порівнянності, оскільки облік здійснених угод ведеться країнами-імпортерами з країнами-експортерами. Результатом застосування цього методу є симетричність сукупностей даних, оскільки товари, що враховуються як імпорт однієї країни, враховуються як експорт іншої.

Однак на момент вивозу товарів місце їхнього призначення може бути невідоме, оскільки товари можуть бути переадресовані під час знаходження в морі або перенаправлені з країни первісного призначення та не будуть включені в статистику імпорту цієї країни, що в результаті призводить до непорівнянності зі статистичними даними країни-партнера. На практиці перегляд статистики експорту з метою відображення зміни країни призначення здійснюється досить рідко. Крім того, дані, складені на основі країни відправлення, не дозволяють одержати інформацію, яка необхідна для встановлення квот і тарифів.

3. Країна відвантаження

Складання даних зі статистики зовнішньої торгівлі товарами із використанням критерію країни відвантаження має перевагу над вищезазначеними в тім, що торговельного партнера можна легко встановити по відвантажувальних документах.

Але перевезення товарів з однієї країни до іншої не є ознакою торговельних відносин між країнами-партнерами. У транспортуванні товарів із країни-відправлення в країну останнього призначення можуть брати участь декілька перевізників, товари можуть проходити по території декількох країн, у результаті чого на момент увозу товарів країна-відправлення та країна відвантаження можуть як збігатися, так і не збігатися. Країна, визначена імпортером як країна-партнер, найчастіше буває країною, в якій здійснювались останні відвантажувальні операції, а не країною, з якої були спочатку відправлені товари. Такий облік країни-партнера призводить до перекручування даних, а отже, і відображення міжнародних товарних потоків.

4. Країна походження та країна споживання

Облік імпорту товарів по країні походження та країні споживання дозволяє відобразити безпосередню зв'язок між країною-виробником товарів (країною, звідки походять товари) і країною, у якій ці товари фактично використовуються. Інформація про походження товарів вважається незамінною в питаннях торговельної політики та проведенні торговельних переговорів, установа квот на імпорт або диференційованих тарифів та проведення відповідного економічного аналізу.

Однак існують певні обмеження у застосуванні даних, складених на основі країни походження товарів. Застосування такого підходу не дозволяє проводити симетричний облік тих самих торговельних угод країною-експортером і країною-імпортером, якщо товари не були імпортовані

безпосередньо із країни їхнього виробництва. Припустимо, що товари були вироблені в країні А, продані та відвантажені в країну В, а потім перепродані й відправлені в країну С. У статистиці країни В буде показаний експорт у країну С, але у статистиці країни С її імпорт не буде віднесений до країни В, а буде зазначено, що товари були імпортовані з країни А (як країни походження). Це ускладнює порівнянність даних і знижує можливості їхнього ефективного застосування для певних видів економічного аналізу, особливо при складанні відомостей по країнах-партнерах. Крім того, можуть виникнути труднощі з фактичним установленням країни походження. Інформація про походження товарів може відрізнятись у зв'язку з тим, що існують різні вимоги, що встановлюються при підготовці документальних підтверджень походження товару. Сертифікат про походження товару встановлюється тарифним законодавством кожної окремої країни і поширюється не на всі товари, що ввозяться або вивозяться з них. Коли йдеться про країни, що входять у митні союзи, статистика зовнішньої торгівлі союзу (торгівля з країнами, що не є членами союзу) у частині імпортової торгівлі звичайно будується на основі походження товарів, при цьому статистика торгівлі між державами-членами союзу (внутрішньосоюзна торгівля) враховує лише країну відправлення.

Складання статистичних даних з експорту товарів на основі інформації про країну споживання може виявитись досить корисним для аналітичних цілей, однак на момент вивозу досить рідко є достовірні дані про країну споживання, і ця методика не знаходить широкого застосування для обліку даних з експорту.

3.7. Спосіб перевезення товарів

Наявність статистичних даних за способом перевезення товару має велике значення при вирішенні багатьох питань, включаючи проведення моніторингу міжнародних маршрутів перевезень, розробки політики в області транспортування вантажів, оцінку впливу торгівлі на навколишнє середовище тощо. Країнами згідно з рекомендаціями збираються та поширюються статистичні дані міжнародної торгівлі за способом перевезення на максимально можливому детальному товарному рівні (як окремий параметр даних). Крім того, враховується спосіб перевезення транспортним засобом, що використовується при ввозі товарів на економічну територію країни та при їх вивозі за межі цієї території.

Існуючі способи перевезення товарів наведено в таблиці 6.

Класифікатор видів транспорту Держмитслужби

Вид транспорту	Код виду транспорту	Назва
Морський транспорт	10	Морське судно
	11	Контейнер на морському судні
	12	Залізничний вагон на морському судні
	16	Вантажний автомобіль на морському судні
	17	Причіп або напівпричіп на морському судні
	18	Судно внутрішнього плавання на морському судні
Залізничний транспорт	20	Залізничний вагон
	21	Контейнер на залізничному вагоні
	23	Вантажний автомобіль на залізничному вагоні
	24	Причіп або напівпричіп на залізничному вагоні
Автомобільний транспорт	30	Вантажний автомобіль
	31	Контейнер на вантажному автомобілі
Повітряний транспорт	40	Повітряне судно
	41	Контейнер на повітряному судні
	42	Вантажний автомобіль на повітряному судні
	43	Причіп або напівпричіп на повітряному судні
Міжнародне відправлення	50	Поштове відправлення
	51	Експрес-відправлення
Стаціонарні засоби транспортування	70	Трубопровідний транспорт
	71	Лінії електропередачі
Внутрішній водний транспорт	80	Судно внутрішнього плавання
Інший	90	Транспортний засіб, що переміщується своїм ходом як товар
	91	Переміщення товарів у ручній поклажі

4. Якість даних і метадані

Якість даних

Важливою задачею при складанні статистичних даних зі статистики зовнішньої торгівлі товарами є підвищення якості даних. Дані статистики зовнішньої торгівлі товарами являють собою кінцевий продукт складного процесу, що включає ряд етапів, починаючи зі збору й обробки основних облікових документів та закінчуючи поширенням офіційної статистики.

Якість даних статистики зовнішньої торгівлі товарами має двоїстий характер: надання виробникам необхідної інформації для цілей моніторингу та подальшого підвищення якості даних і надання користувачам достатньої інформації для проведення оцінки даних на предмет їхньої адекватності для майбутнього використання (для оцінки їх придатності).

Підвищення якості даних статистики зовнішньої торгівлі товарами передбачає охоплення всіх стадій підготовки статистичних матеріалів, включаючи виявлення проблем, що виникають у процесі збору й обробки інформації. Цей процес починається з перевірки достовірності даних, що надані учасниками торгівлі або брокерами при заповненні ВМД. Цей процес вимагає використання відповідних інституціональних механізмів, наприклад з метою одержання доступу до різних джерел даних, та належного використання інформаційно-комунікаційних технологій або інших необхідних заходів і процедур.

Підвищення якості даних зазвичай відбувається за рахунок перегляду чи зосередженню уваги на окремих його елементах, таких як товар, що обліковується, вартість, кількість, одиниця вимірювання та торговельний партнер (або на різних комбінаціях перерахованих вище елементів). Для повноти обліку увага також приділяється більш загальним проблемам охоплення: системному підходу до проблем оцінки якості даних, за допомогою якого проводиться аналіз усіх аспектів статистики торгівлі з урахуванням дії певних принципів і стандартів, що сприяє більш ефективному визначенню і реалізації необхідних заходів для подальшого підвищення якості даних.

Щоб провести системний підхід оцінки якості статистичних даних зі статистики зовнішньої торгівлі товарами, використовують такі параметри якості:

Відповідність/Релевантність – *статистичні дані повинні задовольняти поточні та потенційні потреби користувачів.*

1. Проводяться консультації з користувачами, здійснюється моніторинг відповідності та практичної корисності наявної статистичної інформації для задоволення їх поточних потреб, а також визначаються їх майбутні пріоритетні потреби. Вивчається рівень задоволення користувачів якістю статистичної інформації.

2. Пріоритетні потреби користувачів задовольняються, що відображається у довгострокових програмах розвитку державної статистики.

3. Опитування користувачів щодо рівня задоволення статистичною інформацією проводяться на постійній основі.

Точність/Надійність – *статистичні дані повинні бути точними і достовірними.*

1. Первинні дані, проміжні результати та вихідні статистичні дані оцінюються та перевіряються щодо їх правильності.

2. Помилки, пов'язані та не пов'язані з вибіркою, аналізуються та систематично фіксуються документально відповідно до компонентів якості ЄСС.

3. Аналіз результатів перегляду даних проводиться на постійній основі та застосовується для внутрішнього інформування з метою покращення статистичних методів і процедур.

Своєчасність та Пунктуальність – *статистичні дані повинні поширюватися своєчасно зі встановленою періодичністю.*

1. Терміни поширення статистичної інформації відповідають міжнародним стандартам і вимогам.

2. Встановлено стандартні терміни для поширення статистичної інформації.

3. Періодичність поширення статистичної інформації максимально враховує потреби користувачів.

4. Будь-які відхилення від графіка поширення статистичної інформації заздалегідь оприлюднюються та пояснюються, визначається нова дата публікації даних, яка теж оприлюднюється.

5. Попередні зведені дані придатної якості поширюються за умови корисності для користувачів.

Доступність та Зрозумілість/Ясність – статистичні дані мають представлятися у зрозумілій формі, поширюватися у придатному та зручному для використання вигляді, бути доступними усім користувачам на рівних умовах та супроводжуватися метаданими і відповідними поясненнями.

1. Статистичні дані представлені у формі, яка полегшує їхнє правильне тлумачення та усвідомлене порівняння.

2. Органи державної статистики застосовують як сучасні інформаційно-комунікаційні технології, так і паперові носії.

3. Проводиться аналіз зручності форми представлення інформації для користувача та оприлюднюються його результати.

4. Дозволяється використання мікроданих для наукових цілей. Доступ до них здійснюється за чіткою визначеною процедурою.

5. Метадані документуються відповідно до стандартизованої системи метаданих.

6. Користувачів інформують про методологію статистичних розрахунків і якість статистичної інформації відповідно до критеріїв якості ЄСС.

Послідовність/Узгодженість та Зіставлення/Порівнянність – статистичні дані мають бути узгоджені, зіставні у часі, за регіонами і країнами. Має бути створено можливість для поєднання та спільного використання статистичних даних з різних джерел.

1. Статистичні дані внутрішньо узгоджені і зіставні (забезпечено арифметичний і логічний контроль).

2. Статистичні дані узгоджені чи зіставні за обмежений період часу.

3. Статистичні дані з різних джерел збираються на підставі загальних стандартів щодо охоплення, визначень, одиниць вимірювання і класифікацій.

4. Статистичні дані з різних джерел узгоджені та зіставні.

5. Зіставлення даних по країнах забезпечується шляхом регулярного обміну інформацією між органами державної статистики України та статистичними службами інших країн; методологічні дослідження проводяться, за можливістю, у тісному співробітництві з Євростатом.

Ці параметри якості частково співпадають і взаємозалежні між собою. Визначити важливість будь-якого одного критерію є досить непростим завданням. Зміни одного параметра якості призводять до змін інших його

параметрів, тому при визначенні загальних показників фахівці Держстату України керуються такими критеріями:

- охоплення всіх параметрів якості;
- визначення параметрів якості базується на методології, що відповідає міжнародним стандартам і рекомендаціям, а також вони є прийнятними на території країн, де застосовуються;
- показники легко інтерпретуються як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами.

Зіставлення даних

Одним із найважливіших питань статистики зовнішньої торгівлі товарами є визначення параметра *зіставлення (порівнянності) даних*. Проведення країнами-партнерами порівнянь даних зі статистики зовнішньої торгівлі товарами дає можливість визначити причини непорівнянності та розходження даних.

Непорівнянність даних пов'язана з:

- відмінностями у сфері охоплення;
- застосуванням різних методик для статистичного обліку окремих товарів (наприклад, товари військового призначення, корабельні запаси, конфіденційні дані);
- зростанням вартості в країнах-посередниках;
- розбіжностями в класифікаціях товарів;
- запізненням у наданні звітності;
- конвертуванням валюти;
- різними методами, що застосовуються при визначенні вартості товарів, у тому числі враховуючи розбіжності у визначенні вартості за умови поставки СІФ/ФОБ;
- різними методами визначення країн-партнерів та торгівлю через посередників із третіх країн.

Певна незіставність даних залишається завжди, це зумовлено:

- різними методами визначення вартості товару;
- установленням країни-партнера;
- помилками у збиранні даних або обробці та відправленні результатів;
- фальшивими документами або нездатністю учасників торгівлі надавати достовірну інформацію.

Одним із методів вивчення узгодження даних зі статистики зовнішньої торгівлі є метод *дзеркальної статистики*.

Більшість країн світу зосереджують адміністративні та регламентуючі аспекти роботи своїх митних органів на товарах, що імпортуються. Саме ці товари підлягають оподаткуванню, крім того, до них застосовуються методи тарифного та нетарифного регулювання з метою захисту інтересів споживачів та національного виробника. У результаті більш ретельного огляду імпорту описи імпортованих товарів є, як правило, більш конкретними. Крім того, кількість додаткових даних у країнах, які зазвичай додаються при оформленні імпортової декларації, набагато більша кількості документів при оформленні

експорту товарів. З метою вдосконалення роботи щодо отримання ввізного мита товарні класифікації, що використовуються при митному оформленні товарів, постійно доповнюються, коригуються та розширюються за рахунок агрегації конкретного коду товару.

Обмін даними може означати просто обмін даними між партнерами для цілей зіставлення або заміну даних про імпорт одного партнера даними про експорт іншого партнера.

Якщо у дзеркальній статистиці використовується інформація декількох країн, кінцеві висновки можуть бути підготовлені як на основі двосторонніх розбіжностей з даними конкретних країн, так і на основі агрегованих даних країн-партнерів. Метод дзеркальної статистики передбачає проведення узгодженості, зіставлення показників імпорту товарів однієї конкретної країни з відповідними показниками експорту товарів країни-партнера.

Розходження в обліку товарів – це наслідок дії багатьох факторів, головними з яких є:

1. методологічні розходження в обліку товарів, які торкаються таких аспектів:

- невідповідність географічної, економічної і статистичної територій держави;

- здійснення обліку в зовнішній торгівлі товарами за різними системами: загальною або спеціальною системами торгівлі;

- використання у країнах-партнерах різних класифікацій країн, товарів, валют;

- розбіжності в методології збору даних зі статистики зовнішньої торгівлі товарами (включення або не включення даних по товарах, що не підлягають митному декларуванню; товарів, придбаних у портах для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів та членів екіпажу; дорухунків по “човниковій торгівлі” тощо);

- різниці в методиках обліку орендованих товарів;

- повторна класифікація товарів з метою забезпечення конфіденційності;

- різниця статистичної вартісної оцінки товарів при здійсненні операцій: експорт оцінюється за умови поставки ФОБ, імпорт – за умови поставки СІФ;

- різниця обмінних курсів валют: реєстрація вартості товарів повинна здійснюватись у національній валюті країни, навіть коли угода укладена в іншій валюті. Використання різних обмінних курсів експортерами і імпортерами може призводити до розходжень. Значні розходження виникають у зв'язку з різною періодичністю проведення перерахунків обсягів торгівлі у доларах США (на основі щоденних, щодакдних, середньомісячних, середньоквартальних, середньорічних курсів валют до національної одиниці);

- часова різниця, що є результатом руху товарів, які зареєстровані у різний період часу експортерами та імпортерами країн (час знаходження товарів у дорозі; час на здійснення митних формальностей; судна, що

виготовлені за кордоном, можуть бути зареєстровані як експорт країни виробництва, але будуть включені як імпорт у країні-власнику тільки при перетині судном митного кордону тощо);

2. товари можуть бути продані під час транзиту з однієї країни до іншої (так званий перерваний транзит у зв'язку зі змінами торговельної угоди);

3. наявність у законодавстві конкретної країни преференцій або навпаки додаткових митних зборів та акцизів на конкретні види товару;

4. поступки і спрощення, передбачені національним законодавством країни:

– країни дозволяють спеціальні поступки щодо найкрупніших торговельних фірм (наприклад, поставки змішаних продуктів, частини транспортних засобів можуть бути задекларовані під одним товарним кодом);

– країни можуть мати різні статистичні пороги, нижче значення яких по вартості або кількості конкретного товару оформлення ВМД не вимагається;

5. товари можуть бути класифіковані імпортерами та експортерами під різними товарними кодами (один із засобів ухилення від сплати податків);

6. заниження митної вартості товарів при імпорті (ухилення від податків);

7. ухилення від декларування товарів;

8. невірне визначення у ВМД країни-контрагента (з метою неповернення валютної виручки);

9. декларування країни власника митного складу, до якого надходить товар, яка є посередником у країнах-членах ЄС (подальший перепродаж здійснюється без перетинання митних кордонів);

10. завищення вартості товарів (у зв'язку з установленням урядом країни мінімальних або індикативних цін на товари);

11. завищення експортної вартості;

12. декларування зовсім інших товарів з більшою вартістю;

13. неправдиві дані, заявлені у ВМД;

14. помилки при збиранні й обробці даних.

Держстат України має певний досвід у проведенні двосторонніх досліджень узгодженості даних з окремими країнами Європи та СНД, здійснює обмін даними з метою з'ясування причин розбіжностей для міжнародної порівняльності.

Зіставлення обсягів експорту-імпорту товарів проводиться у два етапи: на першому визначаються групи товарів з найбільшими кількісними розбіжностями, на другому усуваються розбіжності методологічного та економічного характеру, що дає змогу з'ясувати причини виниклих розбіжностей.

Такі роботи дозволили визначити, що головними причинами виникнення розбіжностей є методологічні особливості обліку даних зовнішньої торгівлі товарами та торгівля через треті країни.

За рекомендаціями статистичного відділу ООН, критерієм формування даних щодо експорту є країна останнього відомого призначення, даних щодо імпорту – країна походження товару. Облік за таким порядком може

пояснити, чому виникає багато істотних розбіжностей між статистичними даними торгових партнерів у випадках, коли товари переміщуються з країни походження в країну призначення через треті країни. Це пов'язано з розвитком тенденцій глобалізації та відсутністю митних кордонів між європейськими країнами, що значно посилило для багатьох країн ЄС так званий Роттердамський ефект, коли товари, які експортуються одними країнами, зараховують до показників експорту інших. Така ситуація виникає через митне оформлення товарів, яке здійснюється в будь-якій країні ЄС, до якої, як правило, після митних процедур зараховуються обсяги експортованих товарів і подальше пересування товарів розглядається як внутрішнє переміщення товарів по території європейського співтовариства. Аналогічна ситуація складається і при імпорті товарів. У зв'язку з цим при проведенні зіставлення даних ретельно аналізується облік товарів за країнами призначення, походження, відправлення, по торгуючій країні тощо.

Успішне завершення проведених зіставлень забезпечує кожного учасника кращим розумінням реальних торговельних потоків між ними.

Аналіз причин розбіжностей даних у взаємовідносинах з конкретними країнами дає можливість підвищити достовірність та якість статистичної інформації щодо зовнішньої торгівлі товарами.

Метадані у статистиці зовнішньої торгівлі товарами.

Типи статистичних даних

Статистичні дані включають:

- *мікродані*: дані, що характеризують окремі операції, надані митницею або іншими джерелами інформації (такими як адміністративні документи або матеріали обстежень) або отримані шляхом проведення оцінки;

- *макродані*: дані, отримані на основі мікроданих шляхом їх угруповання або агрегування (наприклад, загальний обсяг експорту товарів, що відносяться до одного розділу УКТЗЕД);

- *метадані*: дані, які визначають або описують мікродані, макродані або інші метадані.

Терміном “метадані” визначають всю інформацію, що використовується для опису інших даних. Тобто метадані – це “дані про дані”. Метадані включають адміністративні відомості про статистичні дані (хто створив їх і коли), визначення методологій, які при цьому застосовувалися, і опис того, як дані були зібрані та оброблені до їхнього поширення або збереження в базі даних.

Статистичні метадані описують або документально підтверджують статистичні дані, тобто мікродані, макродані або інші метадані. Вони сприяють обміну, запиту та інтерпретації статистичних даних протягом усього періоду їх існування, а також охоплюють усі пояснення методологічного характеру стосовно процедур збору та складання статистичних даних.

Існує взаємозалежність між метадами та їх якістю. З одного боку, метадані описують якість статистичних матеріалів, з другого – метадані є

елементом якості, що розширює можливості їх використання та сприяє їх доступності.

Беручи до уваги те, що існує велика кількість користувачів, необхідно враховувати існування різноманітних потреб в одержанні метаданих. Інформаційний масив формується так, щоб різні за кваліфікацією користувачі змогли без труднощів провести оцінку даних та їх якість.

Метадані поділяються на два сегменти:

– *довідкові метадані* представляються у формі докладної пояснювальної записки, що описує склад, охоплення та якість сукупності статистичних одиниць. Пояснювальна записка надається в електронній формі поряд з інформаційним масивом або у вигляді окремої публікації;

– *структурні метадані* – частина інформаційного масиву статистики зовнішньої торгівлі товарами, що може бути опублікована або надана на запит як частина статистичної таблиці тощо.

До категорій метаданих статистики зовнішньої торгівлі товарами належать:

– опис усіх базових концепцій та визначень, включаючи інформацію про систему торгівлі, яка застосовується на практиці, у випадках відходу від міжнародних стандартів та правил указуються причини;

– нормативно-правова база, інституціональні механізми й опис джерел даних;

– опис процедур збору й обробки даних;

– опис методик розрахунку;

– політика поширення статистичних даних, включаючи графіки публікацій і перегляд статистичних даних;

– опис усіх змінних статистичних даних (звітний період, торговельний потік, товарна класифікація, визначення вартості товарів, валюта, кількість (вага нетто), основна та додаткова одиниця виміру ваги, країна-партнер (походження, останнього відомого призначення, відправлення) – це відноситься до всіх форм поширення статистичних даних;

– пояснення та примітки, що стосуються статистичних даних, при необхідності, наприклад, інформування користувачів про перегляди, конфіденційність інформації тощо;

– звіт про якість.

Розроблення метаданих статистики зовнішньої торгівлі товарами прагне допомогти користувачам перетворити статистичні дані в інформацію, грамотно інтерпретувати її, розуміти, проводити якісний аналіз статистичних даних.

Метадані важливі для проведення міжнародних зіставлень між країнами-партнерами, а також вони корисні для навчання один в одного (як приклад дозволяють порівнювати методики, які застосовуються).

Підготовка метаданих є пріоритетним завданням, їх поширення є невід'ємною частиною зусиль, що покладені на поширення даних зі статистики міжнародної торгівлі товарами.

4.1. Поширення даних

Для додержання прав громадян на отримання загальнодоступної інформації статистика зовнішньої торгівлі товарами в Україні відповідає загальним принципам офіційної статистики ООН та надається офіційними статистичними установами на рівній для всіх основі. У зв'язку з цим поширення статистичних даних і метаданих є невід'ємною частиною статистики зовнішньої торгівлі товарами в Україні, яка прагне задовольнити потреби користувачів у відповідній інформації, забезпечуючи при цьому необхідну конфіденційність про постачальників даних. На цей час існує багато способів і засобів поширення інформації, які відповідають потребам різних категорій користувачів та зумовлені стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій.

Інформація щодо зовнішньої торгівлі товарами України, надана органами державної статистики державним центральним органам виконавчої влади, підприємствам, організаціям, громадянам тощо, може використовуватися в порядку, визначеному Законом України “Про державну статистику” [2]. Відповідно до статті 14 цього Закону, одним з основних обов'язків органів державної статистики є забезпечення рівного доступу до статистичної інформації юридичних і фізичних осіб. Статистичні дані надаються всім користувачам одночасно, незалежно від способу їхнього поширення.

Статистична конфіденційність відноситься до питання захисту від розголошення інформації щодо окремих фізичних або юридичних осіб і необхідна для того, щоб завоювати і зберегти довіру як для тих, хто звітує, так і для користувачів статистичної інформації. Правові норми, що регламентують статистичну конфіденційність на національному рівні, формулюються у вищезгаданому Законі, згідно з яким первинні дані, отримані органами державної статистики від респондентів під час проведення статистичних спостережень, а також адміністративні дані щодо респондентів, отримані органами державної статистики від органів, що займаються діяльністю, пов'язаною із збиранням та використанням адміністративних даних, є конфіденційною інформацією, яка охороняється Законом України “Про державну статистику” і використовується виключно для статистичних цілей у зведеному знеособленому вигляді.

Поширення статистичної інформації, на підставі якої можна визначити конфіденційну статистичну інформацію щодо конкретного респондента, забороняється.

Відповідно до міжвідомчої угоди про інформаційне співробітництво між Держмитслужбою України та Держстатом України, інформація, яку відповідно до зазначеної Угоди Держмитслужба України надає Держстату України (в розрізі ВМД), є конфіденційною і не підлягає розповсюдженню та передачі третім особам. Держстат України використовує її виключно в цілях

формування показників статистики зовнішньоекономічних зв'язків України, з обов'язковим посиланням на її джерело.

У зв'язку з тим, що конфіденційною вважається інформація, яка міститься у ВМД, стосовно конкретної угоди відносно безпосереднього учасника зовнішньоекономічної діяльності, а також відповідно до статті 9 Закону України “Про державну статистику” Держстат України бере на себе зобов'язання розповсюджувати статистичні дані тільки у зведеному вигляді.

Ураховуючи те, що інформація стосовно зовнішньої торгівлі, надана митним органам суб'єктами господарської діяльності, а також фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності, може бути використана виключно в митних цілях, надання відомостей щодо експортно-імпортних операцій конкретних учасників зовнішньоекономічної діяльності заборонено і може здійснюватися виключно у випадках, передбачених законодавчими актами держави та тільки Держмитслужбою України.

Публічна інформація щодо діяльності Держстату України (далі – публічна інформація), розпорядником якої є Держстат України, є відкритою, крім випадків, установлених Законом. Держстат України надає інформацію, розпорядником якої він є і яка не потребує додаткової обробки.

Держстат України не є розпорядником інформації за запитом щодо:

а) інформації інших органів влади України, органів державної влади інших держав, міжнародних організацій;

б) інформації, яка може бути отримана шляхом узагальнення, аналітичної обробки даних або потребує створення в інший спосіб.

Доступ до публічної інформації забезпечується шляхом:

а) систематичного й оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційному веб-сайті Держстату України в мережі Інтернет або в інший спосіб;

б) надання інформації за запитом на отримання публічної інформації.

Митна та інша документація, на якій ґрунтується статистика зовнішньої торгівлі товарами, нерідко призначається для використання з метою, не пов'язаною зі статистикою, такою як очищення вартості товарів від додаткових платежів при ввозі та вивозі з країни, і містить докладну інформацію щодо окремих торговельних операцій. Ця інформація, навіть при агрегації даних у розрізі окремого товару або партнера, може теоретично повідомити деякі дані щодо окремих учасників торгівлі. Для статистики зовнішньої торгівлі загальнозживаною є практика віднесення даних про торгівлю до категорії конфіденційної інформації тільки при отриманні відповідного звернення від учасника торгівлі. Цей підхід до проблеми конфіденційності називається принципом “пасивної конфіденційності” на відміну від принципу “активної конфіденційності”, метою використання якого є запобігання на системній основі можливості виявлення будь-якої одиниці статистичного обліку в рамках даних, що розповсюджуються, і розкриття, таким чином, інформації, яка має приватний характер. Беручи до уваги високий рівень попиту на докладну статистику зовнішньої торгівлі товарами та пов'язані з застосуванням принципу активної конфіденційності

витрати та потенційні труднощі в його застосуванні на практиці, Держстат України дотримується принципу пасивної конфіденційності за винятком тих випадків, коли використання активної конфіденційності відповідає вимогам Закону України “Про державну статистику”. Крім того, при захисті даних з міркувань конфіденційності будь-яка інформація, що вважається конфіденційною (що захищається), повідомляється в повному розписі на наступному, більш високому рівні агрегації даних щодо товарів, що дозволяє забезпечити належну конфіденційність даних.

У процесі підготовки статистичної інформації враховуються інтереси щодо забезпечення своєчасності підготовки інформації та достовірності належного рівня деталізації даних, що оприлюднюються. Важливими для підтримки робочих відносин між постачальниками даних статистики міжнародної торгівлі товарами та співтовариством користувачів є розробка і дотримання належного графіка складання і публікації статистичних матеріалів.

Важливим питанням у сфері відносин між постачальниками та користувачами статистичної інформації є своєчасність та пунктуальність поширення, публікації статистичних даних, їх установа періодичність. Держстат України щорічно здійснює розробку графіка складання і публікації статистичних матеріалів, який оприлюднюється на сайті. Основою для підготовки плану-графіка є план державних статистичних спостережень, яким установлено терміни поширення статистичної інформації. Будь-які відхилення від графіка поширення статистичної інформації заздалегідь оприлюднюються та пояснюються, визначається нова дата публікації даних, яка також оприлюднюється. Періодичність поширення статистичної інформації максимально враховує потреби користувачів.

При ухваленні рішення відносно підготовки графіка складання і публікації статистики зовнішньої торгівлі товарами звертається увага на такі важливі аспекти:

- а) потреби користувачів як розроблювачів політики, ділового співтовариства та широкого загалу;
- б) терміни отримання вихідних даних від митних органів та інших установ, що виступають як джерела даних;
- в) обсяги і час перегляду статистичних даних, що здійснюються основними постачальниками даних;
- г) способи поширення статистичних даних (прес-релізи, онлайн-доступ або друкований документ).

Своєчасність представляє відрізок часу між подією (кінець облікового періоду) і появою статистичної інформації про цю подію. Своєчасність публікації місячних, кварталних і річних статистичних даних щодо статистики зовнішньої торгівлі товарами варіюється при підготовці підсумкових статистичних матеріалів. У зв'язку з тим, що обробка ВМД автоматизована і дані зі статистики зовнішньої торгівлі товарами редагуються та узагальнюються на місячній основі, випуск перших публікацій статистичних даних здійснюється у такі терміни:

а) місячні підсумкові дані з експорту-імпорту – протягом 45 днів після закінчення відповідного місяця з розбивкою по основних торговельних партнерах і товарах і регіонах;

б) річні збірники – протягом 90-180 днів після закінчення відповідного року.

У річних публікаціях поширюються всі переглянуті місячні, квартальні й річні дані з метою забезпечення погодженості даних, що надаються користувачам.

Перегляди даних мають дуже важливий елемент практики складання статистики міжнародної торгівлі товарами, що реалізується на національному рівні. Проведення переглядів є результатом рішення стосовно своєчасності опублікування даних і забезпечення їх надійності, достовірності та повноти охоплення. Перегляди статистичних даних з міжнародної торгівлі товарами здійснюються в інтересах користувачів, для надання актуальних і точних даних. Перегляди зачіпають як річні, так і оперативні місячні дані статистики міжнародної торгівлі товарами.

Підстави для переглядів можуть бути класифіковані різними способами. Розрізняють два види переглядів:

а) звичайні, нормальні або ті, що відбуваються одночасно зі стандартним процесом підготовки статистичних матеріалів і які є складовою процесу, що використовується для включення нових або уточнених даних, або для корегування даних і виправлення помилок, що припущені при їх складанні;

б) масштабні або спеціальні перегляди, які не є частиною регулярного плану перегляду і проводяться для відображення принципових змін концепцій, визначень, класифікацій і зміни джерел даних.

З метою проведення переглядів статистичних даних міжвідомчою угодою про інформаційне співробітництво між Держмитслужбою України та Держстатом України передбачено здійснювати перегляд даних на місячній і річній основі, який узгоджується з календарним планом публікації даних. Обґрунтована політика з перегляду вважається важливим елементом належного керування у сфері статистики не тільки для національного користувача, але і дозволяє застосовувати єдині підходи на міжнародному рівні.

Можливості ефективного практичного використання даних статистики торгівлі визначаються масштабами їх поширення. Держстат України однаково ставитися до всіх користувачів і поширює статистичні дані без надання переваг будь-якій національній або міжнародній групі користувачів. Більш комплексна і докладна статистична інформація поширюється як в електронному вигляді, так і у вигляді друкованих публікацій. Надання необхідних метаданих і даних з оцінки якості статистики міжнародної торгівлі має для користувачів таке ж важливе значення, як і надання самих статистичних даних.

5. Розрахунок індексів у зовнішній торгівлі товарами

Найважливішими показниками для аналізу зовнішньоторговельної діяльності є індекси середніх цін і фізичного обсягу експорту та імпорту товарів. За допомогою цих індексів відстежується динаміка експорту і імпорту в порівнянних цінах, вони дозволяють розраховувати показники умов торгівлі, дають можливість оцінювати вплив змін цін і кількості експортованих та імпортованих товарів на стан внутрішньої економіки.

Для розрахунків використовуються дані з експорту та імпорту товарів, що формуються на основі даних ВМД і звітів підприємств.

Індекс середніх цін розраховується на основі середніх цін на товари, які експортуються або імпортуються:

$$\bar{P} = \frac{P \cdot q}{q} \quad (1)$$

де:

\bar{P} – середня ціна одиниці товару, що експортована (імпортована);

$P \cdot q$ – сумарна вартість товару, що експортована (імпортована);

q – сумарна кількість товару, що експортована (імпортована).

Після розрахунку середніх цін товарів проводиться розрахунок індивідуального індексу середніх цін, де середню ціну будь-якого товару звітного періоду відносимо до середньої ціни періоду, з яким проводиться порівняння:

$$I_p = \frac{\bar{P}_1}{\bar{P}_0} \quad (2)$$

де:

I_p – індивідуальний індекс ціни;

\bar{P}_1 – середня ціна одиниці товару, що експортована (імпортована) у поточному періоді;

\bar{P}_0 – середня ціна одиниці товару, що експортована (імпортована) у періоді, з яким проводиться порівняння.

Ті товари, середня ціна яких змінилася більше ніж у 3 рази (різко збільшилась або навпаки зменшилась), у звітному періоді відносно до періоду, з яким проводиться порівняння, виключаються з подальших розрахунків, тобто граничні значення розрахованого індивідуального індексу середніх цін повинні входити до інтервалу $[0,3 : 3,0]$.

Крім того, вилучаються з подальших розрахунків зведених індексів товари з великою вартістю, наприклад літаки (за кодами УКТЗЕД: 8802220, 880230, 880240, 880260), судна (за кодами УКТЗЕД: 890110, 890120, 890130, 890190, 890200). Вони вилучаються у ручному режимі шляхом відбору.

Зведений індекс середніх цін експорту-імпорту товарів, з яких складається загальна сукупність експорту (імпорту) товарів у цілому по країні, розраховується для кожної товарної групи за формулою Пааше:

$$I_p = \sum \left(W_1 \cdot \frac{\bar{P}_1}{\bar{P}_0} \right) \quad (3)$$

де:

I_p – зведений індекс середніх цін ;

W_1 – питома вага одиниці товару, що експортована (імпортована) у відповідній товарній групі у поточному періоді;

\bar{P}_1 – середня ціна одиниці товару, що експортована (імпортована) у звітному періоді;

\bar{P}_0 – середня ціна одиниці товару, що експортована (імпортована) у періоді, з яким проводиться порівняння.

Питома вага конкретного товару визначається за формулою:

$$W_1 = \frac{D_1}{W_{1\text{заг}}} \cdot 100 \% \quad (4)$$

де:

D_1 – вартість експорту (імпорту) конкретного товару у звітному періоді;

$W_{1\text{заг}}$ – загальна вартість експорту (імпорту) товарів у звітному періоді.

Потрібно зауважити, що індивідуальні індекси середніх цін розраховуються по найнижчому рівні агрегації товарів, на їх основі проводиться агрегування на більш високий рівень. Отже, розрахунок середньозважених показників для зведення індексів з найнижчого рівня агрегації до найвищого виконується за загальною схемою: індекс товару за 10-значним кодом помножується на питому вагу цього товару в загальному обсязі експорту (імпорту) по кожному товарному коду. Сума цих значень дає індекс показників 8-значного коду, при цьому загальна вартість товарів по конкретній групі дорівнює 100%. Аналогічно ті ж самі операції виконуються для розрахунку показників на 6, 4 та 2 знаки УКТЗЕД.

Тобто на будь-якому етапі побудови індексу загального обсягу експорту (імпорту) товарів можна отримати індекси за його складовими, тобто індекси за окремими товарами, позиціями, групами:

$$\left\{ \begin{array}{l} I_{P_{01}}^{10} = \sum_{103H} (I_{0100101010} \cdot W_{0100101010} + \dots + I_{0100101090} \cdot W_{0100101090}) \\ I_{P_{02}}^{10} = \sum_{103H} (I_{0200101010} \cdot W_{0200101010} + \dots + I_{0200101090} \cdot W_{0200101090}) \\ \vdots \\ I_{P_{97}}^{10} = \sum_{103H} (I_{9700101010} \cdot W_{9700101010} + \dots + I_{9700101090} \cdot W_{9700101090}) \end{array} \right. \quad (5)$$

$$\overline{\sum_{103H} = 100\%}$$

де:

W_t – питома вага конкретного товару в обсязі експорту (імпорту) відповідної товарної групи, до якої він входить, обчислюється за формулою 4;

D_t – вартість конкретного товару;

W – загальна вартість товарної групи, що дорівнює 100%, тобто

$$10010010 \text{ (8 зн.)} = \sum_{103H} \cdot W_{8_1}$$

$$10010010 \text{ (8 зн.)} = \sum_{103H^2} \cdot W_{8_2}$$

...

$$10010010 \text{ (8 зн.)} = \sum_{103H^3} \cdot I_{P_{01}}^{10}$$

$$\overline{\sum_{83H^1} = 100\%}$$

$$W_{8_1} = \frac{D_{8_1}}{W},$$

D_{8_1} – вартість 8-значного товару,

W – загальна вартість товарів по цій групі, що дорівнює 100%.

Зведені індекси середніх цін експорту та імпорту товарів розраховуються за середньою гармонійною формулою Пааше, використовуючи ваги поточного періоду, що дозволяє охарактеризувати зміни цін товарів, які експортувалися або імпортувалися у звітному періоді відповідно до періоду порівняння:

$$I_P^p = \frac{\sum \overline{P_1} q_1}{\sum \frac{P_1 q_1}{I_P}} \quad (6)$$

де :

I_p^P – зведений індекс середніх цін Пааше;

I_p – зведені індекси середніх цін (розраховані за формулою 3);

\bar{P}_1 – середня ціна експорту (імпорту) одиниці товару у звітному періоді;

q_1 – кількість товару у звітному періоді.

Розрахунок зведеного індексу середніх цін експорту (імпорту) у цілому по країні проводиться також за допомогою індексів середніх цін, розрахованих окремо по країнах СНД та інших країнах світу на основі зважування обсягів їхнього експорту (імпорту) в загальному обсязі експорту (імпорту) країни за даними звітного періоду:

$$I_p^p = I_p^{СНД} \cdot W^{СНД} + I_p^{Ін.кр.} \cdot W^{Ін.кр.} \quad (7)$$

де:

I_p^p – зведений індекс середніх цін Пааше;

$I_p^{СНД}$ – індекс середніх цін Пааше країн СНД;

$W^{СНД}$ – питома вага експорту (імпорту) одиниці товару країн СНД;

$I_p^{Ін.кр.}$ – індекс середніх цін Пааше інших країн світу;

$W^{Ін.кр.}$ – питома вага експорту (імпорту) одиниці товару Інших країн

світу.

Для розрахунку *річного індексу середніх цін* експорту-імпорту товарів використовується середньоарифметична проста, тобто сума індексів середніх цін за рік ділиться на кількість звітних періодів (тобто на дванадцять, якщо індекси розраховуються щомісячно, або на чотири, якщо вони розраховуються щоквартально) отримуємо $I_{P_{рік}}$:

$$I_{P_{рік}} = \frac{I_{P_1} + \dots + I_{P_n}}{n} \quad (8)$$

де:

I_{P_n} – індекс середніх цін за відповідний період (місяць, квартал) звітного року;

n – кількість звітних періодів.

Розрахунок індексу фізичного обсягу зовнішньої торгівлі товарами проводиться за формулою Ласпейреса шляхом поділу індексу вартості на індекс середніх цін Пааше :

$$I_Q^L = \frac{I_V}{I_P^P} \quad (9)$$

де:

I_Q^L – індекс фізичного обсягу Ласпейреса;

I_V – індекс вартості експорту (імпорту);

I_P^P – індекс середніх цін Пааше.

При цьому індекс вартості розраховується як співвідношення вартості експорту (імпорту) товарів за звітний період ($P_1 \cdot q_1$) до вартості експорту (імпорту) товарів за період, з яким проводиться порівняння ($P_0 \cdot q_0$):

$$I_V = \frac{\sum P_1 \cdot q_1}{\sum P_0 \cdot q_0} \quad (10)$$

де:

I_V – індекс вартості експорту (імпорту) товару;

$P_1 \cdot q_1$ – сумарна вартість товару у звітному періоді;

$P_0 \cdot q_0$ – сумарна вартість товару в періоді, з яким проводиться порівняння.

Для розрахунку річного індексу фізичного обсягу товарів використовується середньоарифметична проста:

$$I_{Q_{\text{рік}}} = \frac{I_{Q_1} + \dots + I_{Q_n}}{n} \quad (11)$$

де:

I_{Q_n} – індекс фізичного обсягу за відповідний період (місяць, квартал) звітного року;

n – кількість звітних періодів.

Загальну уяву про чинники, що впливають на розвиток імпорту й експорту країни, можна отримати тільки шляхом комплексного вивчення показників зовнішньої торгівлі як у поточних, так і в порівнянних цінах, що дозволяє визначити зміни кількісних обсягів експорту та імпорту країни, ціни на експортовані та імпортовані товари й умови торгівлі, що склалися, порівняно з досліджуваним періодом. Тому індекс умов торгівлі є одним з

найважливіших показників, що використовується при аналізі тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі. Він визначається кількісно, і за його допомогою можна з'ясувати, наскільки сприятливими або несприятливими були умови торгівлі у періоді, що розглядається, відносно періоду, з яким проводиться порівняння.

Показник умов торгівлі вимірює відносну динаміку експортних цін за певний період і розраховується для проведення аналізу зовнішньоторговельної діяльності, що вимірюється співвідношенням середньої виручки від експорту товарів і середніх витрат на імпорт за певний період часу. Розраховуються “цінові” та “кількісні” показники умов торгівлі. Вони розраховуються за формулами:

$$T_P = \frac{I_{Pex}}{I_{Pim}} \quad (11)$$

де:

T_P – цінові умови торгівлі;

I_{Pex} – індекс середньої ціни по експорту;

I_{Pim} – індекс середньої ціни по імпорту.

$$T_Q = \frac{I_{Qex}}{I_{Qim}} \quad (12)$$

де :

T_Q – кількісні умови торгівлі;

I_{Qex} – індекс фізичного обсягу експорту;

I_{Qim} – індекс фізичного обсягу імпорту.

Тобто індекси дозволяють визначити, якою мірою зміни вартості товару за певний період залежать від змін його фізичного обсягу та ціни.

Приклади розрахунку індексів цін, фізичного обсягу й умов торгівлі у зовнішній торгівлі товарами наведені в Додатку Б.

Умови поставки товарів
Вибірка з офіційних правил тлумачення торговельних термінів
Міжнародної торгової палати
(редакція 2010 року)
Введені в дію з 01.01.2011 р.

Будь-який вид транспорту

Група E	EXW	Франко-підприємство (... назва місця)
Група F	FCA	Франко-перевізник (... назва місця)
Група C	CPT	Фрахт/перевезення оплачені до (... назва місця призначення)
	CIP	Фрахт/перевезення та страхування оплачені до (... назва місця призначення)
Група D	DAT	Поставка до терміналу (... назва терміналу)
	DAP	Поставка до місця призначення (... назва пункту)
	DDP	Поставка зі сплатою мита (... назва місця призначення)

Виключно морський і внутрішній водний транспорт

Група F	FAS	Франко вздовж борту судна (... назва порту відвантаження)
	FOB	Франко-борт (... назва порту відвантаження)
Група C	CFR	Вартість і фрахт (... назва порту призначення)
	CIF	Вартість, страхування та фрахт (... назва порту призначення)

Базові умови поставок товару передбачають вибір партнерами однієї з умов поставок товарів, що зафіксовані у міжнародних правилах з інтерпретації торгових термінів (Інкотермс). Суть Інкотермс полягає у визначенні можливих умов поставок товарів від експортера до імпортера. Всі умови Інкотермс згруповані в 11 пунктів.

EXW
EX WORKS (... named place)
ФРАНКО-ПІДПРИЄМСТВО (... назва місця)

Термін “франко-підприємство” означає, що продавець вважається таким, що виконав свої зобов’язання щодо поставки, у момент, коли він надав товар у розпорядження покупця на площах свого підприємства чи в іншому названому місці (наприклад, на заводі, фабриці, складі і т. ін.), без здійснення митного очищення товару для експорту та завантаження його на будь-який приймаючий транспортний засіб.

Таким чином, цей термін покладає мінімальні обов'язки на продавця, а покупець несе всі витрати і ризики у зв'язку з перевезенням товару з площ продавця до місця призначення.

Однак якщо сторони бажають покласти на продавця обов'язки щодо завантаження товару в місці відправлення та всі ризики й витрати такого вантаження, це має бути чітко обумовлено шляхом уключення відповідного застереження до договору купівлі-продажу. Цей термін не слід застосовувати, коли покупець не в змозі виконати експортні формальності прямо чи посередньо. За таких обставин має застосовуватися термін FCA, за умови, що продавець погоджується нести витрати й ризики, пов'язані з завантаженням товару.

FCA
FREE CARRIER (... named place)
ФРАНКО-ПЕРЕВІЗНИК (... назва місця)

Термін “франко-перевізник” означає, що продавець здійснює поставку товару, який пройшов митне очищення для експорту, шляхом передання призначеному покупцем перевізнику в названому місці. Слід зазначити, що вибір місця поставки впливає на зобов'язання щодо завантаження й розвантаження товару в такому місці. Якщо поставка здійснюється на площах продавця, продавець відповідає за завантаження. Якщо ж поставка здійснюється в іншому місці, продавець не несе відповідальності за розвантаження товару.

Цей термін може бути застосований незалежно від виду транспорту, включаючи змішані (мультимодальні) перевезення.

Під словом “перевізник” розуміється будь-яка особа, що на підставі договору перевезення зобов'язується здійснити або забезпечити здійснення перевезення товару залізницею, автомобільним, повітряним, морським, внутрішнім водним транспортом або комбінацією цих видів транспорту.

Якщо покупець призначає іншу особу, ніж перевізник, прийняти товар для перевезення, то продавець вважається таким, що виконав свої обов'язки щодо поставки товару з моменту його передання такій особі.

FAS
FREE ALONGSIDE SHIP (... named port of shipment)
ФРАНКО ВЗДОВЖ БОРТУ СУДНА (... назва порту відвантаження)

Термін “франко вздовж борту судна” означає, що поставка здійснена продавцем, коли товар розміщений біля борту судна в названому порту відвантаження. Це означає, що з цього моменту всі витрати й ризики втрати чи пошкодження товару повинен нести покупець.

Термін FAS зобов'язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту.

Проте якщо сторони бажають, щоб покупець узяв на себе обов'язки з експортного очищення товару, сторони повинні включити чітке застереження про це в договір купівлі-продажу.

Цей термін може застосовуватися тільки у випадках перевезення товару морським або внутрішнім водним транспортом.

FOB
FREE ON BOARD (... named port of shipment)
ФРАНКО-БОРТ (... назва порту відвантаження)

Термін “франко-борт” означає, що поставка здійснена продавцем, коли товар перейшов через поручні судна в названому порту відвантаження. Це означає, що з цього моменту всі витрати й ризики втрати чи пошкодження товару повинен нести покупець. Термін FOB зобов'язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту. Цей термін може застосовуватися тільки у випадках перевезення товару морським або внутрішнім водним транспортом. Якщо сторони не мають намірів щодо здійснення поставки товару через поручні судна, слід застосовувати термін FCA.

CFR
COST AND FREIGHT (... named port of destination)
ВАРТІСТЬ І ФРАХТ (... назва порту призначення)

Термін “вартість і фрахт” означає, що поставка здійснена продавцем, коли товар перейшов через поручні судна в порту відвантаження.

Продавець зобов'язаний понести витрати та оплатити фрахт, необхідні для доставки товару до названого порту призначення, проте ризик втрати чи пошкодження товару, а також будь-які додаткові витрати, спричинені подіями, що виникають після здійснення поставки, переходять із продавця на покупця.

Термін CFR зобов'язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту.

Цей термін може застосовуватися тільки у випадках перевезення товару морським або внутрішнім водним транспортом. Якщо сторони не мають намірів щодо здійснення поставки товару через поручні судна, слід застосовувати термін CPT.

CIF
COST, INSURANCE AND FREIGHT (... named port of destination)
ВАРТІСТЬ, СТРАХУВАННЯ ТА ФРАХТ (... назва порту призначення)

Термін “вартість, страхування та фрахт” означає, що поставка здійснена продавцем, коли товар перейшов через поручні судна в порту відвантаження.

Продавець зобов'язаний понести витрати й оплатити фрахт, необхідні для доставки товару до названого порту призначення, проте ризик втрати чи

пошкодження товару, а також будь-які додаткові витрати, спричинені подіями, що виникають після здійснення поставки, переходять із продавця на покупця. Однак за умовами терміна CIF на продавця покладається також обов'язок забезпечення морського страхування на користь покупця проти ризику втрати чи пошкодження товару під час перевезення.

Отже, продавець зобов'язаний укласти договір страхування та сплатити страхові внески. Покупець повинен мати на увазі, що за умовами терміна CIF від продавця вимагається забезпечення страхування лише з мінімальним покриттям. Якщо покупець бажає мати страхування з більшим покриттям, він повинен або прямо та недвозначно домовитися про це з продавцем, або самостійно вжити заходів до забезпечення додаткового страхування.

Термін CIF зобов'язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту.

Цей термін може застосовуватися тільки у випадках перевезення товару морським або внутрішнім водним транспортом. Якщо сторони не мають намірів щодо здійснення поставки товару через поручні судна, слід застосовувати термін CIP.

CPT

CARRIAGE PAID TO (... named place of destination)

ФРАХТ/ПЕРЕВЕЗЕННЯ ОПЛАЧЕНО ДО (... назва місця призначення)

Термін “фрахт/перевезення оплачено до ...” означає, що продавець здійснює поставку товару шляхом його передання перевізнику, призначеному ним самим. Додатково до цього продавець зобов'язаний оплатити витрати перевезення товару до названого місця призначення. Це означає, що покупець приймає на себе всі ризики та будь-які інші витрати, що можуть виникнути після здійснення поставки товару у вищезазначений спосіб.

Під словом “перевізник” розуміється будь-яка особа, що на підставі договору перевезення зобов'язується здійснити або забезпечити здійснення перевезення товару залізницею, автомобільним, повітряним, морським, внутрішнім водним транспортом або комбінацією цих видів транспорту.

У випадку здійснення перевезення в узгоджений пункт призначення декількома перевізниками перехід ризику відбувається в момент передачі товару першому з них.

Термін CPT зобов'язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту.

Цей термін може застосовуватися незалежно від виду транспорту, включаючи змішані перевезення.

CIP

CARRIAGE AND INSURANCE PAID TO (... named place of destination)

ФРАХТ/ПЕРЕВЕЗЕННЯ ТА СТРАХУВАННЯ ОПЛАЧЕНО ДО

(... назва місця призначення)

Термін “фрахт/перевезення та страхування оплачено до ...” означає, що продавець здійснює поставку товару шляхом його передання перевізнику, призначеному ним самим. Додатково до цього продавець зобов’язаний оплатити витрати перевезення товару до названого місця призначення. Це означає, що покупець приймає на себе всі ризики та будь-які додаткові витрати, що можуть виникнути після здійснення поставки у вищезазначений спосіб. Однак за умовами терміна СІР на продавця покладається також обов’язок забезпечення страхування на користь покупця проти ризику втрати чи пошкодження товару під час перевезення.

Отже, продавець зобов’язаний укласти договір страхування та сплатити страхові внески.

Покупець повинен мати на увазі, що за умовами терміна СІР від продавця вимагається забезпечення страхування лише з мінімальним покриттям. Якщо покупець бажає мати страхування з більшим покриттям, він повинен або прямо та недвозначно домовитися про це з продавцем, або самостійно вжити заходів до забезпечення додаткового страхування.

Під словом “перевізник” розуміється будь-яка особа, що на підставі договору перевезення зобов’язується здійснити або забезпечити здійснення перевезення товару залізницею, автомобільним, повітряним, морським, внутрішнім водним транспортом або комбінацією цих видів транспорту.

У випадку здійснення перевезення в узгоджений пункт призначення декількома перевізниками, перехід ризику відбувається в момент передачі товару у відання першого з них.

Термін СІР зобов’язує продавця здійснити митне очищення товару для експорту.

Цей термін може застосовуватися незалежно від виду транспорту, включаючи мультимодальні (змішані) перевезення.

**DAT
DELIVERED AT TERMINAL
ПОСТАВКА ДО ТЕРМІНАЛУ (... назва терміналу)**

Цей термін може бути використаний незалежно від вибраного виду транспорту, а також при використанні більш ніж одного виду транспорту. “Delivered at Terminal” (“Поставка до терміналу”) означає, що продавець здійснив поставку, коли товар, розвантажений із транспортного засобу, наданий у розпорядження покупця в погодженому терміналі, порту або в місці призначення.

“Термінал” уключає будь-яке місце, закрите чи ні, таке як причал, склад, контейнерний двір або автомобільний, залізничний або авіа-карго термінал. Продавець несе всі ризики, пов’язані з доставкою товару та його розвантаженням на терміналі в поїменованому порту або в місці призначення.

Сторонам рекомендується найбільш точно визначити термінал та, за можливості, конкретний пункт на терміналі в погодженому порту або місці

призначення, оскільки ризики до цього пункту несе продавець. Продавцеві рекомендується забезпечити договори перевезення, у яких точно це прописано.

При намірі сторін покласти на продавця ризики та витрати по перевезенню та переміщенню товару з терміналу в інше місце доцільно використовувати терміни DAP та DDP.

DAT вимагає від продавця виконання митних формальностей для вивозу, якщо такі застосовуються. Однак продавець не зобов'язаний виконувати митні формальності для ввозу, сплачувати імпортні мита або виконувати інші митні формальності при ввозі.

DAP
DELIVERED AT PLACE
ПОСТАВКА ДО МІСЦЯ ПРИЗНАЧЕННЯ (... назва пункту)

Цей термін може бути використаний незалежно від вибраного виду транспорту, а також при використанні більш ніж одного виду транспорту.

“Delivered at Place” (“Поставка до місця призначення”) означає, що продавець здійснює поставку, коли товар наданий у розпорядження покупця на прибулому транспортному засобі, який готовий до розвантаження, у погодженому місці призначення. Продавець несе всі ризики, пов'язані з доставкою товару до призначеного місця.

Сторонам рекомендується якомога точно визначати пункт у погодженому місці призначення, оскільки ризики до цього пункту несе продавець. Продавцеві рекомендується забезпечити договори перевезення, у яких точно це прописано. Якщо продавець за договором перевезення несе витрати по розвантаженню в погодженому місці призначення, продавець не вправі вимагати від покупця відшкодування таких витрат, якщо інше не погоджено сторонами.

DAP вимагає від продавця виконання митних формальностей для вивозу, якщо такі застосовуються. Однак продавець не зобов'язаний виконувати митні формальності для ввозу, сплачувати імпортні мита або виконувати інші митні формальності при ввозі. Однак якщо сторони бажають покласти на продавця виконання митних формальностей для ввозу, сплати будь-яких імпортних мит і виконання інших митних формальностей для ввозу, доцільніше використовувати термін DDP.

DDP
DELIVERED DUTY PAID (... named place of destination)
ПОСТАВКА ЗІ СПЛАТОЮ МИТА (... назва місця призначення)

Термін “поставка зі сплатою мита” означає, що продавець здійснює поставку покупцю товару, який пройшов митне очищення для імпорту, без розвантаження з будь-якого прибулого транспортного засобу в названому місці призначення. Продавець несе всі витрати та ризики, пов'язані з

доставкою товару до цього місця, включаючи (у відповідних випадках) будь-які “мита” (під словом “мити” тут розуміється відповідальність за виконання та ризику виконання дій з проходження митних процедур, а також оплата витрат митного очищення, податків, митних та інших зборів) на імпорт до країни призначення.

Якщо термін EXW покладає на продавця мінімальний обсяг обов’язків, термін DDP передбачає максимальний обсяг обов’язків продавця.

Цей термін не повинен застосовуватися, якщо продавець прямо чи побічно не в змозі одержати імпортерську ліцензію.

Проте якщо сторони бажають виключити із зобов’язань продавця сплату деяких витрат, що підлягають сплаті при імпорті товару (таких як податок на додану вартість – ПДВ), це повинно бути чітко визначене у відповідному застереженні в договорі купівлі-продажу.

Якщо сторони бажають покласти на покупця всі ризики і витрати щодо імпорту товару, слід застосовувати термін DDU.

Цей термін може застосовуватися незалежно від використовуваного виду транспорту, але якщо поставка повинна бути на борту судна або на причалі (набережній) у порту призначення, слід застосовувати терміни DES або DEQ.

Приклади розрахунку індексів у зовнішній торгівлі товарами

1. Обчислення індексу середніх цін Пааше та фізичного обсягу Ласпейреса по експорту товарів

	Базисний період		Звітний період		Ціна за 1 т, тис.дол. США	
	Кількість, (q_0)	Вартість експорту, тис.дол. США (p_0q_0)	Кількість, (q_1)	Вартість експорту, тис.дол. США (p_1q_1)	\bar{P}_0	\bar{P}_1
	1	2	3	4	5	6
Продукт А – всього	21931	31435	39764	51281	1,43	1,29

За формулою 1 за продуктом А визначимо середню експортну ціну за базисний та поточний період.

Середня експортна ціна за базисний період:

$$\bar{P}_0 = \frac{P_0 \cdot q_0}{q_0} = \frac{31435}{21931} = 1,43 \text{ тис.дол. США.}$$

За поточний період:

$$\bar{P}_1 = \frac{P_1 \cdot q_1}{q_1} = \frac{51281}{39764} = 1,29 \text{ тис.дол. США.}$$

За формулою 2 розраховуємо індивідуальний індекс цін експорту за продуктом А:

$$I_p = \frac{\bar{P}_1}{\bar{P}_0} = \frac{1,29}{1,43} = 0,90$$

За ф. 6 зведений індекс середніх цін експорту становитиме:

$$I_p = \frac{\sum \bar{P}_1 \cdot q_1}{\sum (\frac{\bar{P}_1 \cdot q_1}{\bar{P}_1 / \bar{P}_0})} = \frac{1,29 \cdot 21931}{(1,29 \cdot 21931) / 0,90} = 0,89$$

2. Обчислення зведеного індексу середньої ціни експорту за поточний період порівняно з базисним періодом

	Базисний період		Звітний період		Ціна за 1 т, дол. США		Індекси	
	Кількість, (q0)	Вартість експорту, тис. дол. США (p0q0)	Кількість, (q1)	Вартість експорту, тис. дол. США (p1q1)	\bar{p}_0	\bar{p}_1	$I_p = \frac{p_1}{p_0}$	$\frac{p_1 q_1}{I_p} = p_0 q_1$
1. Продукт А – всього	21931	31435	39764	51281	1433,4	1286,6	0,90	56978,9
Країна № 1	2997	4840	5791	8136	1614,9	1404,9	0,87	9347
Країна № 2	2293	2910	5227	6142	1269,1	1175,1	0,926	6634
Країна № 3	5184	7285	5278	7360	1405,3	1394,5	0,992	7417
Країна № 4	5177	7684	-	-	1484,3	-	-	-
Країна № 5	-	-	10829	15709	-	1450,6	-	-
Країна № 6	6280	8716	12639	13934	1387,9	1102,5	0,794	17542
Усього по співставних країнах	16754	23751	28935	35572	-	-	0,869	40940
2. Продукт В – всього	3869	1393	2843	1344	360	472,7	1,313	1023,6
Країна № 1	66	47	353	278	712,1	787,5	1,106	251,4
Країна № 2	3803	1346	-	-	353,9	-	-	-
Країна № 3	-	-	24090	1066	-	428,1	-	-
Усього по співставних країнах	66	47	353	278	-	-	1,106	251,4
Усього по двох товарах	-	32828	-	52625	-	-	0,907	58002,5
У тому числі по співставних країнах	-	23798	-	35850	-	-	0,874	41204,4

Розраховуємо індекс цін експорту за окремими продуктами:

По продукту А

$$I_p^p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{35572}{40940} = 0,869, \text{ або } 86,9\%$$

де j – число країн у групі.

По продукту В

$$I_p^p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{278}{251,4} = 1,106, \text{ або } 110,6\%$$

Ураховуючи, що експорт у базисному та звітному періодах був тільки до однієї країни, індивідуальний індекс можна розрахувати як співвідношення цін:

$$I_p = \frac{p_1}{p_0} = \frac{787,5}{712,1} = 1,106, \text{ або } 110,6\%$$

Зведений індекс питомих цін експорту за двома товарними групами дорівнює:

$$I_p^p = \frac{\sum P_1 q_1}{\sum \frac{P_1 q_1}{I_p}} = \frac{51281 + 1344}{51281/0,869 + 1344/1,106} = \frac{52625}{60226,7} = 0,874, \text{ або } 87,4\%$$

Аналогічно обчислюємо зведений індекс середньої ціни імпорту за поточний період порівняно з базисним періодом.

	Базисний період		Звітний період		Ціна за 1 т, дол. США		$I_p = \frac{p_1}{p_0}$	$\frac{p_1 q_1}{I_p} = p_0 q_1$
	Кількість, т (q0)	Вартість імпорту, тис.дол. США (p0q0)	Кількість, т (q1)	Вартість імпорту, тис.дол. США (p1q1)	\bar{p}_0	\bar{p}_1		
1. Продукт А – всього	21192	30906	12429	17385	1458,4	1398,7	0,96	18126,2
Країна № 1	1775	4240	3074	6073	2388,7	1975,6	0,83	7343,0
Країна № 2	2310	2995	5227	6142	1296,5	1175,1	0,91	6777,0
Країна № 3	5807	7322	1807	2067	1260,9	1143,9	0,91	2278,4
Країна № 4	4985	7519			1508,3			
Країна № 5			1082	1709		1579,5		
Країна № 6	6315	8830	1239	1394	1398,3	1125,1	0,80	1732,4
Усього по співставних країнах	16207	23387	11347	15676	1443,0	1381,5	0,96	16373,9
2. Продукт В – всього	2831	1452	90877	6973	512,9	76,7	0,15	46610,2
Країна № 1	87	51	457	372	586,2	814,0	1,39	267,9
Країна № 2	2744	1401			510,6			
Країна № 3			90420	6601		73,0		
Усього по співставних країнах	87	51	457	372	586,2	814,0	1,39	267,9
Усього по двох товарах	-	32358		24358			0,959	25409,7
У тому числі по співставних країнах	-	23438		16048			1,324	12121,8

Розраховуємо індекс цін імпорту за окремими продуктами:

По продукту А

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{15676}{16373,9} = 0,960, \text{ або } 96\%$$

По продукту В

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} = \frac{372}{267,9} = 1,389, \text{ або } 139\%$$

Зведений індекс по 2-х товарних групах дорівнює:

$$I_p = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum \frac{p_1 q_1}{I_p}} = \frac{17385 + 6973}{\frac{17385}{0,96} + \frac{6973}{1,39}} = 1,053, \text{ або } 105,3\%$$

3. Розрахунок індексу фізичного обсягу Ласпейреса. Для розрахунку індексу фізичного обсягу Ласпейреса спочатку розрахуємо за формулою 10 індекс вартості:

$$I_v = \frac{\sum \bar{P}_1 q_1}{\sum \bar{P}_0 q_0} = \frac{51281}{31435} = 1,63$$

За формулою 9 індекс фізичного обсягу Ласпейреса становитиме:

$$I_Q^L = \frac{I_v}{I_p} = \frac{1,63}{0,89} = 1,83$$

4. Розрахунок індексу “умов” зовнішньої торгівлі товарами. Індекс “умов” зовнішньої торгівлі товарами за формулою 12 становитиме:

$$T_Q = \frac{I_{Qex}}{I_{Qim}} = \frac{0,874}{1,053} = 0,83, \text{ або } 83\%$$

Розрахований показник умов торгівлі свідчить про те, що середні ціни, які виплачені за експорт товарів, нижче за середні ціни, отримані за імпорт за цей період, порівняно з цінами базового періоду. Тобто торгівля проводиться неефективно, середня виручка від експорту товарів перевищує середні витрати за імпорт на 17%.

5. Приклад розрахунку індексу середніх цін та фізичного обсягу зовнішньої торгівлі товарами за базисної та ланцюговою системами.

Період	Обсяг імпорту-кількість (q_1), т	Вартість імпорту, тис.дол. США (p_1q_1)	Ціна за 1 т, тис. дол. США (p_1)	Середня ціна імпорту $\bar{P}_1 = \frac{P_1 \cdot q_1}{q_1}$	Базисний індекс середньої ціни імпорту Пааше	Ланцюговий індекс середньої ціни імпорту Пааше	Базисний індекс фізичного обсягу Ласпейреса	Ланцюговий індекс фізичного обсягу Ласпейреса
4 кв. 07 (базисний)	8 517 781,40	10 272,44	0,001206	0,001206	1,0	1,0	1,0	1,0
1 кв.08	13 098 700,70	9 051,20	0,000691	0,000691	0,57	0,57	1,54	1,54
2 кв.08	8 453 487,10	12 629,51	0,001494	0,001494	1,24	2,16	0,57	0,65
3 кв.08	7 105 118,10	10 018,22	0,00141	0,00141	1,17	0,94	1,03	0,84
4 кв.08	6 323 368,50	13 753,33	0,002175	0,002175	1,80	1,54	0,87	0,89

Індекс середньої ціни імпорту Пааше у 1 кварталі 2008 р. за базисною системою для товару А:

$$I_p^P = \sum \bar{P}_1 \cdot q_1 / \sum \left(\frac{\bar{P}_1 \cdot q_1}{\bar{P}_1 / \bar{P}_0} \right) = \frac{0,000691 \cdot 13098700,70}{0,000691 \cdot 13098700,70 / (0,000691 / 0,001206)} = 0,57$$

Індекс середньої ціни імпорту Пааше у 2 кварталі 2008 р. за базисною системою для товару А:

$$I_p^P = \sum \bar{P}_1 \cdot q_1 / \sum \left(\frac{\bar{P}_1 \cdot q_1}{\bar{P}_1 / \bar{P}_0} \right) = \frac{0,001494 \cdot 8453487,10}{0,001494 \cdot 8453487,10 / (0,001494 / 0,001206)} = 1,24$$

Індекс середньої ціни імпорту Пааше у 2 кварталі 2008 р. за ланцюговою системою для товару А:

$$I_p^P = \sum \bar{P}_1 \cdot q_1 / \sum \left(\frac{\bar{P}_1 \cdot q_1}{\bar{P}_1 / \bar{P}_0} \right) = \frac{0,001494 \cdot 8453487,10}{0,001494 \cdot 8453487,10 / (0,001494 / 0,000691)} = 2,16$$

Індекс фізичного обсягу Ласпейреса у 1 кварталі 2008 р. за базисною системою для товару А:

$$I_Q^L = \frac{I_V}{I_P} = \frac{9051,20/10272,44}{0,57} = 1,54$$

Індекс фізичного обсягу Ласпейреса у 2 кварталі 2008 р. за базисною системою для товару А:

$$I_Q^L = \frac{I_V}{I_P^P} = \frac{12629,51/10272,44}{1,24} = 0,57$$

Індекс фізичного обсягу Ласпейреса у 2 кварталі 2008 р. за ланцюговою системою для товару А:

$$I_Q^L = \frac{I_V}{I_P^P} = \frac{12629,51/9051,20}{2,16} = 0,65$$

Список використаних джерел

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” (зі змінами та доповненнями) від 16.04.1991 року № 959-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12> – Назва з титул. екрана.
2. Закон України “Про державну статистику” (зі змінами та доповненнями) від 17.09.1992 року № 2614-ХІІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon.nau.ua/doc/?code=2614-12> – Назва з титул. екрана.
3. Закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 року № 2657-ХІІ станом на 09.05.2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про складання платіжного балансу України” від 17.03.2000 року № 514. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/517-2000-%D0%BF> – Назва з титул. екрана.
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про складання звітнього зовнішньоторговельного балансу України” від 10.09.2003 року № 1432 станом на 07.03.2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1432-2003-%D0%BF> – Назва з титул. екрана.
6. Методологічні положення щодо розрахунку вартості страхування і фрахту в імпорті товарів наказ Держкомстату України від 09.10.2009 року № 371. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/zed/zed_02.pdf – Назва з титул. екрана.
7. Глосарій до плану статистичного спостереження, затверджений наказом Держкомстату від 29.12.2009 року № 498. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ukrstat.gov.ua/plan_stat/2011_2012/glos_12.htm – Назва з титул. екрана.
8. International Merchandise Trade Statistics: Compilers Manual, Revision 1 (IMTS 2010-CM). [Electronic resource]. – Access mode :
unstats.un.org/unsd/trade/EG-IMTS/BG-IMTS2010-CM.pdf
9. Статистика международной торговли товарами: концепции и определения, 2010 г. – Нью-Йорк : Организация Объединенных Наций, 2011. – 141 с.
10. Export and Import Price Index Manual (XMPIs). [Electronic resource]. – Access mode : www.imf.org/external/np/sta/.../preface.pdf.
11. Форма № 5-ЗЕЗ (місячна) “Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування” та Інструкція щодо її заповнення, затверджені наказом Держкомстату 16.07.2010 № 283. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.ukrstat.gov.ua/albom/albom_2012/ZT_TOV/5_ZEZ_11.doc – Назва з титул. екрана.
12. Форма № 14-ЗЕЗ (місячна) “Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів і

членів екіпажу” та Інструкція щодо її заповнення, затверджені наказом Держкомстату 16.07.2010 № 283. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/albom/albom_2012/ZT_TOV/14_ZEZ_11.doc – Назва з титул. екрана.

13. Указ Президента України “Про Державну службу статистики України” від 06.04.2011 року № 396/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/396/2011>.

14. Закон України “Про доступ до публічної інформації” від 13.01.2011 № 2939-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>– Назва з титул. екрана.

15. Порядок доступу до публічної інформації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/publ_inf/poriadok/poriadok.htm – Назва з титул. екрана.

16. Митний кодекс від 13.03.2012 року № 4495-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4495-17> – Назва з титул. екрана.

Директор департаменту
статистики торгівлі

А.О.Фризоренко